

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2017

Pavλίna Boková

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra tělesné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pohybové hry ve školní družině

The movement in the school

Pavína Boková

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Věra Kuhnová
Studijní program: Bakalářský
Studijní obor: Vychovatelství, kombinované studium

2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Pohybové hry ve školní družině vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně za použití uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 15. 11. 2017

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování paní magistře Věře Kuhnové za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

ANOTACE:

Předkládaná bakalářská práce se zabývá využitím, přínosem a rozdělením pohybových her ve školní družině. V teoretické části je téma pohybových her stručně charakterizováno a definováno. Podrobněji jsou zpracovány kapitoly o roli vychovatele ve škole a využití pohybových her ve školní družině. Součástí práce je dotazníkový průzkum prováděný elektronickou cestou. Cílem dotazníku je zmapovat aktuální stav zařazování pohybových her mezi činnosti ve školní družině a stav kvalifikace vychovatelů v pražských školách.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Hra, pohyb, školní družina, mladší školní věk, osobnostní rozvoj

ANNOTATION:

This bachelor thesis deals with the use, movement and distribution of games in the group. In the theoretical part of the briefly described and defined motion games. They are treated in more detail in the chapter on the role of educators and movement games in the group. Part of the job is the questionnaire survey conducted electronically. The questionnaire is the current state of play in the games between education and skills in schools.

KEYWORDS:

Game, the movement, school suite, the younger school age, personality development

Obsah

1 Úvod	8
2 Cíle	9
Teoretická část	10
3 Hra	10
3.1 Pohyb a pohybová hra	10
3.1.1 Definice her podle autorů	13
3.1.2 Rozdělení pohybových her podle autorů	14
3.1.4 Rozdělení her podle obsahu.....	15
4 Školní družina	16
4.1 Vychovatel ve školní družině	17
4.1.1 Získání odborné kvalifikace	17
4.1.2 Osobnost vychovatele a hodnocení jeho osobnosti.....	18
4.1.3 Role vychovatele při pohybových hrách.....	19
4.1.4 Pravidla a řízení pohybových her	20
4.1.5 Zařazení pohybových her	22
4.1.6 Kartotéka her	23
4.2 Prostředí pro pohybové hry	24
4.2.1 Pohybové hry v místnosti	25
4.2.2 Pohybové hry v tělocvičně	25
4.2.3 Pohybové hry v přírodě	26
Praktická část	27
5.1 Hypotézy	27
5.2 Dotazníkové šetření	27
1. Otázka - V jakých prostorách se nachází vaše školní družiny?.....	28
2. Otázka - Je součástí školní družiny nebo školského zařízení nějaké sportoviště?.....	29
3. Otázka - Kde hrajete pohybové hry nejčastěji?.....	30
4. Otázka – Jak často zařazujete pohybové hry?.....	31
5. Otázka – Kolik času věnujete pohybovým hrám?.....	32
6. Otázka – Jaké pomůcky nejčastěji používáte?	33
7. Otázka – Jak hrajete hry nejčastěji?.....	34
8. Otázka – Zapojování dětí do her.....	35
9. Otázka – Vyžadují samy děti pohybové hry?	36
10. Otázka – Jakým pohybovým aktivitám dávají děti přednost?	37

11.	Otázka – Řízení her vychovatelem	38
12.	Otázka – Vyhledávají děti pohybové hry i při spontánních aktivitách?	39
13.	Otázka – Proč se podle Vás děti nejčastěji zapojují do pohybových her?	40
14.	Otázka – Vypište 6 her, které hrajete nejčastěji	41
15.	Otázka – Máte ve své družině kartotéku her?	42
16.	Otázka – Doplnujete kartotéku pravidelně?	43
17.	Otázka – Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání vychovatelů na vaší škole?	44
18.	Otázka – Jaké nejvyšší vzdělání má vedoucí vychovatel školní družiny?	45
6	Rozhovory	46
7	Diskuse	48
8	Závěr	53
9	Přílohy	56
9.1	Dotazník	56
9.2	Rozhovory	56
9.2.1	Rozhovor s pí vychovatelkou A	56
9.2.2	Rozhovor s pí vychovatelkou B	57
9.2.3	Rozhovor s pí vychovatelkou C	58
9.2.4	Rozhovor s pí vychovatelkou D	60
9.2.5	Rozhovor s pí vychovatelkou E	60
9.3	Ukázky hřišť	62
9.3.1	Nevyhovující prostory ve staré zástavbě Prahy 10	62
9.3.2	Nevhodné hřiště na okraji Prahy 4	62
9.3.3	Vhodné prostory na okraji Prahy 10	63
9.4	Ukázky her pro malá nebo nevhodná hřiště a zahrady	63
10	Seznam použité literatury a pramenů	68
11	Seznam obrázků	70

1 Úvod

Pohyb je základním znakem života a je pro člověka důležitý jako prevence proti civilizačním chorobám, ale také umožňuje odreagovat se od nepříjemných věcí. V dětském věku má pohybová aktivita vliv na rozvoj komunikačních schopností, pomáhá dítěti začlenit se do kolektivu, zvládat školní povinnosti a je prevencí před negativními vlivy jako jsou záškoláctví, kouření a drogy.

Dítě s nástupem do školy prosedí spoustu času v lavici, dále musí plnit své školní povinnosti a tím je velmi omezováno v množství pohybu. Vzhledem k tomu, že většina rodičů je zaměstnána, navštěvují děti školní družinu, kde jsou dětem nabízeny různé aktivity. Jejich činnost a plnění závisí na výkonosti dětí v danou chvíli a na stupni jejich únavy, která během dne kolísá. Školní družiny nabízejí odpočinkové, rekreační a zájmové činnosti. Mezi těmito činnostmi zaujímají významné místo rekreační činnosti, mezi které patří pohybové činnosti. Mezi pohybové činnosti ve školní družině řadíme hudebně pohybové hry, vycházky, přírodní překážkové dráhy nebo umělé dráhy v tělocvičně a pohybové hry na hřišti, zahradě a v parcích. Pohybové hry jsou nejrozsáhlejší skupinou her, mají souvislý herní děj, hráči se dostávají do nových herních situací, které musí řešit. Pohybové hry jsou vydatné na pohybovou aktivitu a mají soutěživý charakter. Hnacím motorem je motivace buď překonat sám sebe, nebo vyhrát nad soupeřem.

2 Cíle

Hlavním cílem předkládané bakalářské práce je zmapování podmínek a stav zařazování pohybových her mezi činnosti školních družin v pražských školách.

Výzkumné otázky:

1. Jaké jsou prostorové podmínky školních družin
2. Jak často vychovatelé zařazují pohybové hry mezi činnosti školní družiny
3. Jakým způsobem jsou pohybové hry zařazovány do činnosti školní družiny
4. Jak jsou zakládány a vedeny kartotéky pohybových her
5. Jaká je odborná kvalifikace vychovatelů ve školních družinách

Teoretická část

3 Hra

Hra je stará jako lidstvo samo a neodmyslitelně k němu patří, setkáváme se s ní každodenně, aniž bychom si to uvědomovali. Hra prostupuje životem člověka od začátku po jeho konec. Od nepaměti člověk ve hře nacházel zábavu, pohybové uspokojení, vzrušení, osvěžení a změnu všednosti. Hra je vedoucí činností dítěte, přípravou na život, základní aktivitou seberealizace dítěte – podle jeho zájmů, představ, tempa, schopností, poznatků. Hrou se od nepaměti zabývala filozofie, pedagogika, psychologie, biologie, sociologie, etologie a kulturní antropologie. Jedná se o vědy, kde se středobodem zájmu stává člověk. Hra je převládající činností dítěte a přetrvává až do dospělosti.

Hru můžeme charakterizovat jako časově ohraničenou svobodnou činnost skupiny nebo jednotlivce. Má stanovená pravidla, je bezpečná po psychické i fyzické stránce, omezená časem a prostorem. Hra je příjemně strávený čas, nevýdělečná činnost, přináší radost, uspokojení, zábavu, smysl, tvořivost, odbourává bariéry, posiluje sebedůvěru a sebevědomí, probouzí fantazii a je protikladem vážných věcí. Hra je základní činností dítěte, při které si osvojuje poznatky o okolním světě. Hra je svou podstatou nezastupitelná.

3.1 Pohyb a pohybová hra

Pohybem se dítě učí vyjádřit sebe sama i komunikovat s druhými. Pohybem získává sebevědomí, sebehodnocení a vzájemné srovnávání. Pohyb člověka je schopnost pohybu v prostoru za pomoci svalové činnosti. K pohybu, který ovládáme a je vidět, potřebujeme příčně pružné svalstvo, skelet, klouby a vazy. Pohyb patří k základním potřebám člověka. Zahrnuje celý soubor lidského konání – pohybové úkony každodenního života (lokomoční, sport, relaxaci, pracovní a účelové pohyby). Je úzce spojen s tělesným, psychickým a sociálním vývojem, proto je uplatňován ve všech oblastech. Pro správné provedení pohybové aktivity je nutné zvládnout základní pohybové schopnosti jako je obratnost, síla, rychlost a vytrvalost. Pohyb a pohybová aktivita jsou významnými faktory kvality života.

Pohybové hry jsou nejrozsáhlejší skupinou her a jsou vhodné pro všechny věkové skupiny od dětství až po dospělost. Předností pohybových her je, že je můžeme hrát kdekoliv. Hru je možné upravit podle počtu hráčů, terénu a schopností dětí. Pohybové hry jsou činnosti, které buď hrajeme pro zábavu, nebo jsou profesionálně prováděné.

Formy her

V praxi ve školských zařízeních se často setkáváme s obecným rozdělením her, které charakterizují velké skupiny herních forem:

- malé hry - lidové pohybové aktivity, drobné hry
- velké hry - mají charakter soutěžních her = sportovní hry
- netradiční hry - nově vymyšlené nebo upravená pravidla hry

Pohybové hry rozdělujeme podle různých kritérií do těchto kategorií:

- pohybové hry rychlostního charakteru
- pohybové hry na rozvoj vytrvalosti
- pohybové hry rozvíjející obratnost
- pohybové hry rozvíjející silové schopnosti

Pohybové hry můžeme rozdělit podle několika kritérií:

Počet hráčů:

- ve dvojicích
- v trojicích
- ve družstvech
- ve skupinách

Využití prostoru:

- celoplošné – využívá se celá plocha, např. volejbalové hřiště
- částečné – hra probíhá např. jen na polovině volejbalového hřiště
- variabilní – využití prostoru podle počtu hráčů

Využití času:

- krátkodobé
- střednědobé
- dlouhodobé

Využití pomůcek:

- bez pomůcek
- běžně dostupné pomůcky (míč, švihadla, kužele...)
- netradiční pomůcky (papírové koule, PET lahve ...)

Pohybové hry jsou dobrou možností, jak u dětí rozvíjet pohybovou zdatnost a naplňovat zvolené cíle. Pohybové hry jsou u dětí oblíbené, jsou jejich „životabudičem“. Potřebují je k životu tak jako vodu, vzduch, slunce nebo potravu. Při respektování podmínek jim zprostředkují smysluplné prožitky. Ve hře se dítě může stát někým jiným, být v nové roli, ze které však může svobodně vystoupit.

Pohybové hry jsou spontánním projevem radosti ze života a potlačují vnitřní napětí v lidském těle. Tyto hry dávají dětem dostatek prostoru a času k dynamickému pohybu, při nichž se dostatečně vyběhají, vyskáčou, změří své síly i schopnosti s ostatními, zápasí, házejí i chytají. Při hře dochází k uvolnění nadbytečné energie, která se v dětech nahromadila během sezení ve škole.

Pohybové hry seznamují děti s možnostmi svého těla, s jejich obratností, hbitostí, rychlostí, koordinací pohybů a tělesnou zdatností. Pohybová hra má děti naučit ovládat vlastní tělo, zlepšit některé odchylky cvičením, např. držení těla, rovnováhu, chůzi.

Pohybové hry rozvíjejí sociální a osobnostní schopnosti každého dítěte. Zprostředkovávají zábavu, jsou měřítkem úspěšnosti, umožňují získat dovednosti, mají vliv na zlepšování a rozvoj správné sportovní sebekontroly, disciplínu, spolupráci, toleranci a respektování druhých. Prostřednictvím pohybových her děti poznávají pocity vítězství i prohry a naučí se s nimi vyrovnávat.

Druhy pohybových her:

- pohybové hry s určitým námětem (tematické hry spojené s pohybem)
- hry s pohybem (běh, chytání, vyhýbání se nástrahám)
- hravé cvičení pohybů (provádění určitých pohybových úkolů)
- pohybové hry se soutěživými prvky (kdo běží rychleji, kdo skočí dál, kdo vyskočí výš, tyto hry povzbuzují děti k aktivitě a procvičují jejich vůli)
- pohybové hry sportovního typu (využití míče)
- hudebně pohybové hry

V pohybových hrách se pohybují buď hráči, nebo se pohybuje předmět hry, který dávají hráči do pohybu. Tím, že předmět poutá jejich pozornost, následují pohybové reakce hráčů v potřebném okamžiku. Podle množství pohybů rozlišujeme pohybové hry, při nichž jsou hráči v pohybu stále (honičky), převážnou dobu (vybíjená), často (štafety).

Pohybové hry rozdělujeme také podle toho, zda mezi hráči dochází nebo nedochází k jejich kontaktu. Při neinvazivních hrách nedochází k přímému kontaktu s protihráči (např. badminton, tenis). Cílem je překonat soupeře lepšími dovednostmi, kooperací a lepším ovládním předmětu hry. Při invazivních hrách (např. lakros, lední hokej) dochází při boji o předmět (míč, puk) k přímému kontaktu mezi hráči. Cílem hry je dopravit předmět hry na určené místo.

3.1.1 Definice her podle autorů

V dnešní době není možné zvolit jediné vysvětlení definice pohybové hry. Nebylo tomu ani v minulosti. Kolik je autorů knih o pohybových hrách, tolik je definic o nich. Také každá vědní disciplína pohlíží na hru různě a každá má svůj závěr.

Tomajko D. a Dobrý L. definují hru jako soutěživou aktivitu dvou soupeřících stran, která probíhá jednak v neustále a nestandardně se měnících podmínkách herní situace, ale také ve stále se měnících vztazích mezi těmito stranami a ve vztazích vůči společnému životu.

„Pohybovou hru chápeme jako záměrnou, uvědoměle organizovanou pohybovou aktivitu dvou a více lidí, v prostoru a čase, s předem dobrovolně

dohodnutými a bezpodmínečně dodržovanými pravidly. Hra má účelný a souvislý uzavřený děj. Je charakterizována napětím, radostí, veselím, vysokou motivací k činnosti, uplatněním známých dovedností, pohodou a často soutěživostí“. MAZAL, Ferdinand. *Pohybové hry a hraní*. Olomouc: Hanex, 2000. ISBN 80-85783-29-0.

Z biologického pohledu Miroslav Choutka a Miroslav Rovný vysvětlují podstatu hry a její funkci především jako projev vrozených instinktů a pudů. K dalším významným teoriím patří Groosova teorie, kde je hra přípravou na budoucí život, Spencerova teorie hovoří o potřebě vybití nadbytečné energie, Mc Dougall hovoří o uspokojení potřeby soutěžení.

Z psychologického hlediska Miroslav Rovný chápe hru jako činnost se zvláštní motivací. K nejvýznamnějším teoriím patří Freudova teorie pudů jako základ slasti, Adlerova teorie je o touze po moci a sebeuplatnění, Rubinštejn chápe hru jako činnost interakce mezi jedincem a vnějším prostředím.

Společenský přístup zdůrazňuje hru v souvislosti s lidským společenstvím. K této teorii vztahu mezi prací a hrou se hlásí Karel Marx, Kaplan bere hru jako model života, pro Plechanova je hra produktem práce.

Anton Semjonovič Makarenko si cenil hry velmi vysoko. Podle jeho názoru hra rozvíjí u dětí smysl pro odpovědnost a povinnost, vede je k uvědomělé kázní. Dával přednost hrám vyžadujícím tvořivou aktivitu a iniciativu. Nechtěl děti jen zaměstnávat, ale prostřednictvím her chtěl dosáhnout pedagogických cílů.

Podle Miloše Zapletala je pohybová hra nejlepším a nejvýznamnějším výchovným prostředkem. Hlavními znaky je spontánnost, aktivní odpočinek, podmanivost, rozvoj pohybových schopností, dovedností, morálky, vůle i sebeovládání a sociálního citění.

3.1.2 Rozdělení pohybových her podle autorů

Autoři jednotlivé literatury dělí pohybové hry různě. Pohybové hry se rozdělují podle několika hledisek, vymezují se počtem osob (jednotlivci, ve dvojicích, ve skupinách, hromadné), prostředím, pomůckami, podle druhu námětu, pravidly, podle ročního období, podle stupně spolupráce (kooperace), na hry s pravidly a spontánní hry, s hudbou. Hry dělíme i podle věku dětí.

Miloš Zapletal ve svých „Velkých encyklopediích her“ dělí hry podle prostředí, kde se hrají - v přírodě, v tělocvičně, na hřišti, ve městě, na vsi, na ulici, v parku.

Rovný M. rozděluje pohybové hry do dvanácti skupin: honičky, hry se skoky, přenášečky, zaháněčky, úpolové, přihrávané, odrážené, pálkovací, trefované, překážkové, orientační, branné.

Zdeněk rozděluje pohybové hry na hry s nestálým pohybem, při kterých dochází k častým změnám v herních situacích, mají volnost v herním jednání a na hry s obsahem stálým, což jsou např. štafetové hry.

Juklíčková – Krestovská rozděluje hry na lokomoční (chůze, běh, lezení, skoky), manipulační cvičení (házení, chytání), hry s náměty dopravní a branné výchovy, hry se specifickým zaměřením (hry ve vodě, zimní hry).

3.1.4 Rozdělení her podle obsahu

Podle obsahu rozdělujeme pohybové hry na volnou hru, hry s pravidly a řízenou hru

- **volná hra** (spontánní) - činnost, kterou si dítě volí samo – její námět, záměr, předměty, místo ke hře, způsob ztvárnění, dětského partnera
- **hry s pravidly** - hra je řízena pravidly, základním rasek pravidel je dohoda. Děti si samy stanovují společná pravidla, snaží se posunout hranice pravidel ve svůj prospěch, přijímá a sleduje dodržování pravidel.
- **řízená hra** - hru zadává učitel se záměrným cílem

4 Školní družina

Školní družiny jsou zřizovány podle zákona č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Školní družiny jsou zřizovány při základních školách nebo mohou být zřizovány jako samostatná zařízení a sloužit žákům jedné nebo i více škol. Školní družiny se řídí vyhláškou MŠMT č. 87/1992 Sb., o školních družinách a školních klubech.

Školní družiny jsou určeny pro žáky prvního stupně základní školy, jsou rozděleny na jednotlivá oddělení, která jsou naplněna maximálně do počtu 30 žáků. Nejvyšší počet žáků v oddělení na jednoho pedagoga určuje ředitel školy. Do školní družiny jsou žáci přihlášení k pravidelné docházce. Školní družina je v provozu ve dnech školního vyučování. V době prázdnin určuje obec, která z nich bude v provozu.

Ředitel školy jmenuje vedoucí vychovatelku a vydává vnitřní řád, který vychází z místních potřeb. Řád školní družiny obsahuje:

- provozní dobu školní družiny
- podmínky docházky
- podmínky odchodu a vyzvedávání žáků
- postup vychovatelky při nevyzvednutí žáka do stanovené doby
- předávání žáků před a po vyučování, přechod na kroužky
- zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků ve školní družině
- pitný režim
- podmínky spojování oddělení
- ustanovení o platbách zákonných zástupců za školní družinu

Školní družina tvoří ve dnech školního vyučování mezistupeň mezi výukou ve škole a výchovou v rodině. Činnost školní družiny svým způsobem navazuje na vzdělávací činnost základní školy. Týdenní a denní plán činností je sestaven tak, aby vyhovoval požadavkům duševní hygieny. Hlavním posláním školních družin je zabezpečení zájmových činností, umožnit žákům odpočinek a rekreaci, dát jim možnost připravit se na vyučování, velmi důležité je její sociální poslání. Při sestavování týdenních plánů výchovné práce musí vychovatel dbát na rovnováhu a správný poměr

mezi jednotlivými druhy činností. Důležité je střídání práce a odpočinku, řízené hry a spontánní činnosti, klidných a pohybově náročných činností. Z časových důvodů nemohou být zařazeny všechny druhy činností během jednoho dne. Odpočinkové, rekreační a pohybové činnosti by ale neměly v denním režimu chybět. Pohybové aktivity kompenzují dlouhé sezení ve školní lavici.

4.1 Vychovatel ve školní družině

Podle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů je vychovatel pedagogickým pracovníkem, který vykonává přímou pedagogickou činnost. Předpokladem pro výkon činnosti vychovatele jsou:

- způsobilost k právním úkonům
- odborná kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává
- bezúhonnost
- zdravotní způsobilost
- prokázaná znalost českého jazyka

4.1.1 Získání odborné kvalifikace

Ve školních družinách pracují vychovatelé, kteří podle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, získali odbornou kvalifikaci:

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd, zaměřené na vychovatelství nebo sociální pedagogiku,*
- b) vysokoškolským vzděláním podle § 7 až 12 s výjimkou § 11,*
- c) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na vychovatelství nebo sociální pedagogiku,*
- d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu než podle písmene c) a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřené na vychovatelství nebo sociální pedagogiku, nebo studiem pedagogiky,*

- e) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu střední odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu vychovatelů, nebo
- f) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu střední školy a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na vychovatelství. (Sbírka zákonů MŠMT 563/2004 § 16)

4.1.2 Osobnost vychovatele a hodnocení jeho osobnosti

Každá oblast výchovného působení má své zvláštnosti, svůj význam a klade specifické požadavky i na osobnost vychovatele. (HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: Současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1)

Mezi znaky osobnosti vychovatele, které vyplývají z jeho profese, patří:

- schopnost řešit nečekané situace a přizpůsobit se daným podmínkám
- schopnost komunikace s dětmi, rodiči, spolupracovníky a nadřízenými
- organizační schopnosti
- fantazie a nápaditost při sestavování programu
- tvořivost, podněcovat děti k vlastní kreativitě a oceňovat ji
- umění zaujmout děti formou hry
- smysl pro humor
- tolerance, přijímat dítě, takové jaké je
- citlivost a empatie, citlivý přístup ke každému dítěti a hodnotit ho podle jeho schopností a možností
- pohotovost, být pozorný a vnímavý k návrhům a podnětům dětí
- přirozená autorita založená na odbornosti a umění vytvořit uvolněnou a přátelskou atmosféru
- přiměřený zdravotní stav a fyzická zdatnost
- příjemný vzhled a přiměřená úprava zevnějšku
- pochopení věkových zvláštností dětí ve věkově různorodých skupinách
- psychická odolnost a schopnost zvládat náročné situace
- dobrá úroveň odborných znalostí

- pedagogicko-psychologické vědomosti a dovednosti
- široké všeobecné vzdělání
- orientace v oblastech, které zajímají současné děti

4.1.3 Role vychovatele při pohybových hrách

Významnou roli při pohybových hrách má také vychovatel. Hra v rukou vychovatele je prostředek nejučinnější. Úspěch vychovatelovy práce pomocí her závisí do velké míry na tom, zda dokáže vybrat správnou hru a správnou metodu, probudit zájem o hru, odhadnout správný vztah hráčů ke hře a přimět je k aktivní hře v jakémkoliv prostředí. Dobrý vychovatel musí poznat, zda se hra hodí pro danou chvíli. Vždyť ani stále stejná skupina dětí, která má hru hrát, nemá vždy stejnou náladu. Jednou se dobře baví při hrách, při kterých se musí přemýšlet, jindy se chce bavit a smát se. Vychovatel je duší celé skupiny. Musí poznat, kdy hra přestává poutat pozornost a kdy začíná nudit. Podstatné je vytvoření atmosféry důvěry a sympatií, kterými vychovatel dodává dětem odvalu, aby daly průchod svým potřebám a nápadům a došlo k realizaci her.

Nejedna vychovatelova police se prohýbá pod tíhou spousty knih, které nabízejí mnoho rozličných pohybových her. Tyto knihy mají jistou nevýhodu. Většinu her, tak jak jsou napsány, nejde hrát ve školních zařízeních bez určitých úprav. Jak ale poznat „dobrou hru“? Dobrá hra probouzí zájem dětí, navozuje dobrou náladu, zlepšuje výkonnost a chuť hrát.

Ve školní družině jsou žádoucí pohybové hry, kde se uplatní kooperace dětí a tvořivost. Je nutné, aby hry byly různorodé a prospěšné pro celé tělo. Jednostranný pohyb unavuje tělo, neosvěží a o duševní pohodě nemůže být řeč.

V rámci školní družiny vychovatel vytváří podmínky pro pohyb dětí při každé příležitosti, musí zohlednit potřeby a zájmy dětí, jejich vývojové předpoklady, psychické potřeby a zdravotní stav. Dobrý vychovatel umí přitáhnout k hrám i ty děti, které se stydí za svou nešikovnost nebo se podceňují, že to nedokáží. Je důležité dát dítěti zažít při hře pocit úspěchu, radosti a spolupráci bez ohledu na jeho výkon. Při těchto hrách by děti neměly mít strach z neúspěchu, aby se jim z tohoto důvodu nevyhýbaly. Spontánní pohybové hry jsou velkou možností pro děti, které nejsou

pohybově nadané a mohou se do nich zapojit i zdravotně oslabené děti a děti tělesně postižené.

Pohybové hry mají jen částečný podíl na biologickém vývoji dítěte a na tvorbě jeho zdravého životního stylu. Pouhá hodina pohybu denně není dostatečná. Vychovatel má možnost ukázat dětem, jakým směrem se mohou dál vydat, aby došlo k rozvoji pohybových dovedností a k pohybovému režimu ve volném čase mimo školu.

V pohybových hrách učí vychovatel děti jednak si pohyb užít, druhak se snažit dosáhnout nejlepšího výsledku, čili být první. K tomu využívá motivaci ve dvou rovinách:

- motivace prožitková (užít si zábavu a vzrušení při hře, zažít prožitek, na který bude dítě rádo vzpomínat, poznat nové kamarády)
- motivace být úspěšný (porovnávat své síly s ostatními, být úspěšný ve sportovním zápolení, dokázat něco, co nedokáže každý)

4.1.4 Pravidla a řízení pohybových her

Aby hra dopadla dobře, je nutné, aby vychovatel dobře znal nejen svěřené děti a jejich vzájemné vztahy, které jsou zodpovědné za atmosféru ve třídě. Také by měl dobře znát hru, kterou dětem nabízí. Musí ji znát tak dobře, aby ji mohl správně všem srozumitelně vysvětlit, případně i názorně předvést. Na znalostech, organizačních a komunikačních schopnostech a zkušenostech vychovatele velmi záleží. Pohybová hra by měla navazovat na předcházející činnost. Není tedy dobré vybírat hru jen podle momentálního nápadu. Obsah vybrané hry by měl odpovídat věku a dovednostem hráčů. Všechny potřebné pomůcky musí mít vychovatel připravené, aby na poslední chvíli nemusel nic hledat a shánět.

Pohybové hry probíhají v následujících fázích:

1. Výběr a příprava na hru

- vyhledání hry v literatuře nebo vlastní kartotéce
- úprava hry podle věku a počtu hráčů, prostředí a materiálního vybavení
- případná úprava pravidel

2. Zajištění bezpečného prostoru

Z důvodů bezpečnosti při pohybových hrách je důležité, aby vychovatel zajistil dostatečně velký prostor, který musí odpovídat specifické hře a jeho povrchu a počtu dětí. Rozmanitost různých prostředí zvyšuje atraktivitu her. Vyžaduje však zvýšenou pozornost vychovatele.

Každá hra vyžaduje jiný herní prostor, a tím klade jiné podmínky bezpečnosti. Jiné nároky budou na bezpečnost:

- ve školní družině - zajištění rohů stolů, židlí, topení
- na hřišti – drobné předměty - kamínky
- v tělocvičně – zasklená okna
- na ulici – automobilová doprava
- v lese – zbytky větví v nižších částech stromu
- na louce – nerovný terén

3. Uvedení pohybové hry

- název hry – jednoduchý a výstižný
- vzbudit zájem o hru a chuť se hry zúčastnit
- vysvětlení pravidel a rozdělení rolí
 - pravidla musí být dobře promyšlená, jasná, stručná a snadno pochopitelná pro danou věkovou kategorii
 - postupujeme od jednoduchého ke složitějšímu
 - vysvětlování pravidel ve sledu v jakém se hra hraje
 - vymezení hracího prostoru
- určíme způsob zahájení
- určíme, jak bude hra ukončena
- rozdělení hráčů do družstev (snažíme se, aby družstva byla vyrovnaná početně, výkonnostně, herně a dáváme přednost smíšeným skupinám)
- rozlišení družstev za pomoci dresů, čísel nebo šerpami (důležitý předpoklad pro přehlednost hry pro vychovatele i samotné hráče)
- vychovatel musí zjistit, zda hráči pravidla hry pochopili
- prostor pro dotazy dětí

4. Průběh hry

- zkušební kolo hry, názorná ukázka je lepší než sebelepší vysvětlování (není nutné u každé hry)
- zahájení hry podle pravidel
- při nejasnosti je potřeba hru zastavit a pravidla vyjasnit
- během hry se pravidla již nemění
- vychovatel sleduje dodržování pravidel
- vychovatel napomíná a trestá při nedodržování pravidel
- ukončení hry podle pravidel

5. Zhodnocení hry

- vyhlášení vítěze a zhodnocení výkonů hráčů
- diskuse nad taktikou hráčů
- povzbuzování, pochvala, pokárání hráčů při nespornovním jednání
- úklid herního prostoru

6. Uložení hry do kartotéky s případnými poznámkami a úpravami

4.1.5 Zařazení pohybových her

Hry můžeme zařazovat do průběhu celého dne a kdekoliv, ale musíme mít na paměti, že křivka výkonnosti dětí se během dne mění. Vybíráme takové hry, abychom do ní zapojili co nejvíce dětí.

- Na začátek aktivity dáváme honičky s krátkým odpočinkem. Honičky jsou důležité pro zahřání organismu, připravují organismus na zatížení. Ve hře jsou všichni hráči aktivní, podle potřeby je možné činnost hráčů okamžitě měnit. Honičky by neměly trvat déle jak 3 minuty.
- Následují hry, které rozvíjejí sílu, rychlost a vytrvalost, hry jednotlivců nebo skupin.
- Pro zklidnění zakončujeme relaxačními nebo hudebně pohybovými hrami.

4.1.6 Kartotéka her

Znalost co největšího množství druhů her je pro vychovatele důležitá. Vítaným pomocníkem vychovatele je jeho kartotéka her, kterou neustále rozšiřuje. Hry, které si dnes vychovatel pamatuje, ale za pár měsíců si nemusí vzpomenout. I pro hry platí *Litera skripta manet – Co je psáno, trvá (zůstává)*. (KUŤÁKOVÁ, Eva, Václav MAREK a Jana ZACHOVÁ. *Moudrost věků: Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení*. 3. Praha: Svoboda, 1998. ISBN 80-902300-4-0)

Pro snadnější vyhledávání her nestačí jen název hry, stručný popis a její pravidla. Je zapotřebí, aby kartotéka byla rozdělena podle několika kritérií. Každá hra by měla být opatřena symboly, které pomohou k snadnému výběru hry. Rozdělení her s využitím symbolů:

- místo, kde jsou hrány - v družině, na hřišti, v parku, v tělocvičně...
- počet hráčů
- věk hráčů
- rozdělení hráčů - dvojice, trojice, týmy
- doba trvání hry
- potřebné pomůcky
- fyzická zátěž
- psychická zátěž
- čas na přípravu
- doba trvání hry
- roční období

Výhodou vychovatele je možnost porovnání her starší a střední generace s hrami dnešních dětí.

Rozdělení dětí do skupin

Většina her vyžaduje, aby hráči byli rozděleni do dvojic, trojic nebo do větších skupin. Pro děti i vychovatele je důležité, aby se skupiny vytvořily rychle a bez průtahů. Je potřeba dodržovat některé zásady:

- družstva by měla být vyrovnaná
- vytváříme smíšená družstva (dívky a chlapci)

- nesnažíme se vytvářet stále stejná družstva
- vychovatel by měl mít dopředu promyšleno, jaké složení hráčů podpoří úspěšný průběh aktivity (kolik skupin, po kolika hráčích)

Způsobů, jak rozdělit hráče do družstev je několik:

- losování čísel - připravíme si lístky s čísly nebo symboly podle počtu hráčů
- náhodné rozdělení - nejjednodušší a nejrychlejší metoda, rozdělení skupiny dětí letnou čarou
- volba spoluhráčů - zvolíme nejprve nejslabší hráče a ti si vybírají spoluhráče podle předpokládané síly s ohledem na typ hry
- losování bílých a černých žetonů
- s pomocí pexesa nebo kvarteta
- rozdělení jednoduchou hrou (např. Molekuly)

Využití pomůcek při hrách

Při některých hrách využíváme herní pomůcky, jako jsou:

- míče – různých velikostí, materiálů a využití (gumové, pěnové, míče na stolní tenis, tenisové míče, míče na sportovní hry, pétanque, atd.)
- švihadla různých délek pro přeskok jednotlivců, dvojic nebo pro podbíhání
- lana slouží k přetahování družstev nebo ve dvojici, slouží k rozdělení hracích polí
- kužele využíváme nejvíce při štafetových hrách
- šátky
- štafetový kolík
- stuhy
- netradiční pomůcky

4.2 Prostředí pro pohybové hry

Při výběru hry nebo skladby her nejprve vychovatel řeší otázky, jaké hrát hry, kolik hráčů, kolik času a jaké pomůcky bude na hru potřeba, čeho chce vychovatel hrou

dosáhnout. V neposlední řadě vychovatel řeší otázku, v jakém prostředí se bude hrát. Při venkovních hrách musíme myslet na specifika daného prostředí.

4.2.1 Pohybové hry v místnosti

Většinu pohybových her, které se dají hrát v místnosti, je možné hrát i venku. Opačně to většinou nejde. Hrák ve školní družině nesvědčí malý prostor a je tu velké nebezpečí úrazu díky zařízení v místnosti.

4.2.2 Pohybové hry v tělocvičně

Tělocvična je dobrým prostorem pro pohybové hry a pohybové zkušenosti dětí. Dají se zde hrát tradiční hry, ale také přeměnit náradí (hrazdu, kruhy, žebřiny, švédskou bednu, lavičky, šplhací tyče a lana) v překážky. Překážkové dráhy nejsou určeny jen ke štafetovým soutěžím, ale mohou se stát přitažlivým programem dne. Hru můžeme vložit do příběhu, který vychází z divoké přírody. Dobrým motivem může být „Pochod džunglí“. Při překonávání překážek si každé dítě zvolí své tempo, a pokud nezvládne zadaný způsob překonání, může pokračovat způsobem, který zvládne. Dochází k rozvoji dovedností spojených se zábavou, které přispívají ke zvyšování zdatnosti jednotlivců i celých týmů. Vytvořené překážky se dají překonávat různými způsoby skákání. Velkou pohybovou zkušeností je balancování nad zemí, kdy dítě bojuje s gravitací. Rovnováha se nacvičí různými způsoby, např. rychlým otáčením, chůzí se zavřenými očima, chůzí pozpátku, přecházením po laně, přenášením tyče, chůzí po nakloněné lavičce, chůzí po stabilní a nestabilní podložce. S udržováním rovnováhy souvisí houpání.

Při realizaci překážkové dráhy musí vychovatel vzít v úvahu tyto skutečnosti:

- účel dráhy
- cíl dráhy – rozvoj zdatností nebo dovedností nebo kombinace těchto prvků
- zájem účastníků – dráha musí být výzvou pro děti. Nesmí vzbuzovat obavy, ale měla by být náročná podle věku dětí
- prostorové podmínky – pro dobrou dráhu potřebujeme více prostoru
- vybavení tělocvičny – překážky vytváříme s ohledem na vybavení tělocvičny
- bezpečnost – závisí na dostatečném prostoru a vybavení tělocvičny i počtu dětí, které mají dráhou projít

4.2.3 Pohybové hry v přírodě

Příroda je pro děti nejstarším prostředím pro jejich hry. Po spoustu let je nedílnou součástí a náplní volného času dětí. Hry v přírodě mohou probíhat v lese, na louce i v parku. Pohybové hry v přírodě jsou komplexem činností spojených s aktivním pohybem, dochází k utváření všestranně harmonického člověka. Při hrách využívá nejen chůzi a běh, ale také skoky, přenášení, lezení, plížení, šplhání, jednoduché úpoly a cviky rovnováhy. Tyto aktivity se mohou vzájemně prolínat. Při aktivní činnosti v přírodě dochází k rozvoji fyzických a morálních vlastností dítěte.

Samotný pobyt v přírodě nabízí dětem nejrůznější pohybové aktivity bez složitých pravidel, které dětem přinášejí pohodu, radost, uspokojení. Jsou důležitým motivačním prostředkem, činností zaměřenou na rozvoj psychických funkcí jako je vnímání, pozornost, představivost, paměť, obrazotvornost, vytrvalost. Při jejich realizaci děti vyjadřují vlastní názory, pocity, získávají vědomosti, upevňují sportovní dovednosti, podílejí se na vytváření vztahů a hodnot, jež jsou dále využívány v běžném životě.

KALÁBOVÁ, Naděžda. *Příroda plná her: Hry plné přírody*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0057-4.

Praktická část

5.1 Hypotézy

Ve své bakalářské práci pracuji s těmito hypotézami:

Hypotézy:

1. Předpokládám, že školní družiny z 80% mají samostatné místnosti, určené pouze školní družině
2. Domnívám se, že hrám ve školní družině je věnována minimálně 1 hodina denně
3. Předpokládám, že 70% pražských škol má odpovídající sportoviště, které může školní družina využívat.
4. Domnívám se, že z 80% jsou v pohybových hrách využívány míče.
5. Předpokládám, že pro práci ve školní družině má dostatečnou kvalifikaci 90% vychovatelů.

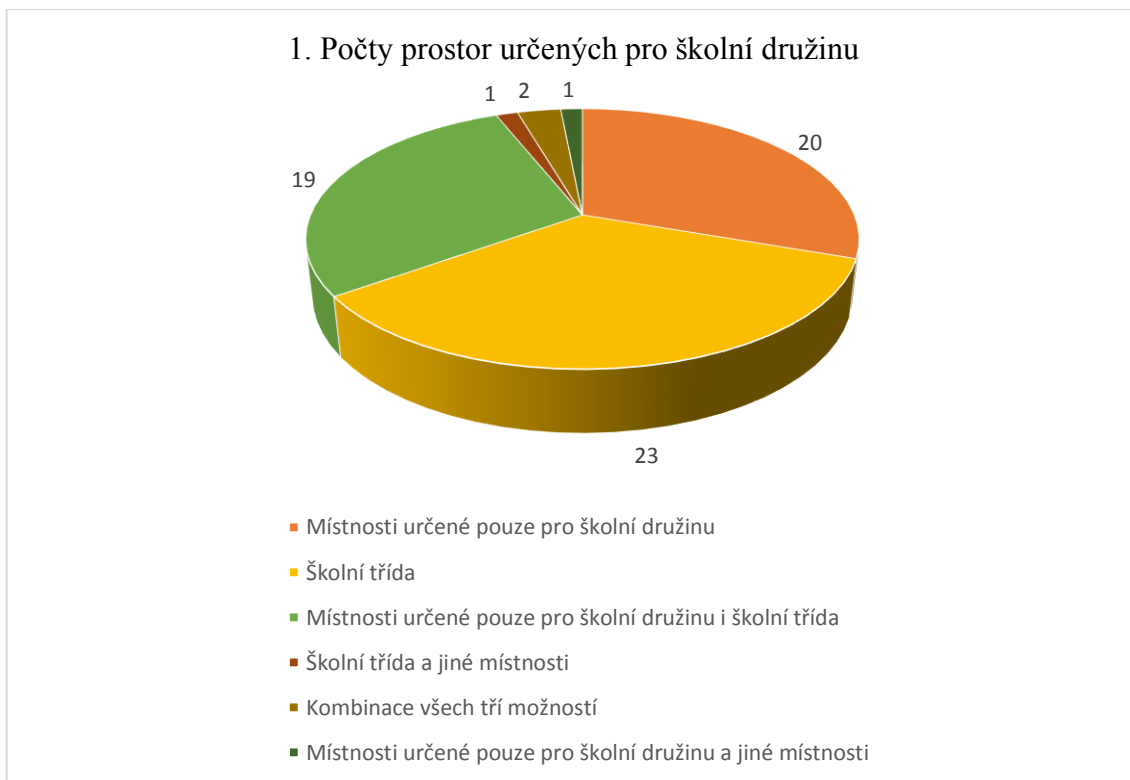
5.2 Dotazníkové šetření

Pro získání dat ke své práci jsem vypracovala dotazník se 18 otázkami. Některé otázky jsou s jednou možností výběru odpovědi, jiné mají možnost většího počtu odpovědí. Nabízím také možnost „jiná odpověď“, kterou vychovatel vyplní, pokud nesouhlasí se žádnou z nabízených odpovědí.

Dotazníky jsem rozeslala na e-mailové adresy 120 vedoucích vychovatelek školních družin působících na pražských školách. Vybírala jsem školy různého typu, např. sídlištní školy ze starší zástavby, další ze satelitních pražských částí. Zaměřila jsem se i na tzv. prvorepublikové školy, také na školy s rozšířeným sportovním zaměřením. Do vyplnění dotazníku se zapojilo 66 vychovatelek, což činí 55 %. Dotazníkovým šetřením jsem chtěla zjistit, jaké jsou podmínky školních družin, které souvisí s pohybovými hrami.

Informace o hraní pohybových her jsem získala nejen formou dotazníku, ale také rozhovory s vychovatelkami školních družin.

1. Otázka - V jakých prostorách se nachází vaše školní družiny?

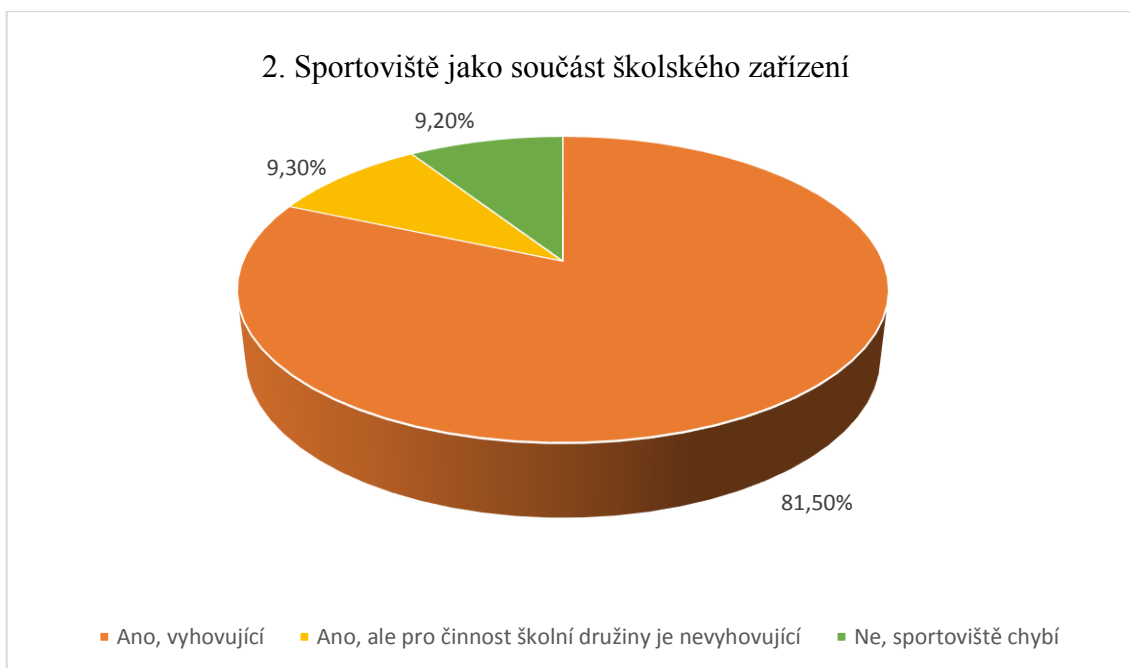
Graf 1 - Počty prostor pro školní družinu

Prostory pro školní družinu	Procenta	Počty
Školní třída	34,8%	23
Místnosti určené pouze pro školní družinu	30,30%	20
Místnosti určené pouze pro školní družinu i školní třída	28,80%	19
Školní družina, školní třída, jiné místnosti	3,03%	2
Místnosti určené pouze pro školní družinu a jiné místnosti	1,52%	1
Školní třída a jiné prostory	1,52%	1

Tabulka 1 - Počty prostor pro školní družinu

Z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že se školní družiny v jedné ze škol nacházejí v místnostech určených pouze pro školní družiny, ale také jsou v jiných blíže nespécifikovaných místnostech. Na další jedné škole jsou školní družiny ve školních třídách i v jiných blíže neurčených místnostech. Kombinaci všech tří možností mají dvě školy. Z grafu je patrné, že ideální stav nabízí pouze třetina škol, která dotazník vyplnila.

2. Otázka - Je součástí školní družiny nebo školského zařízení nějaké sportoviště?

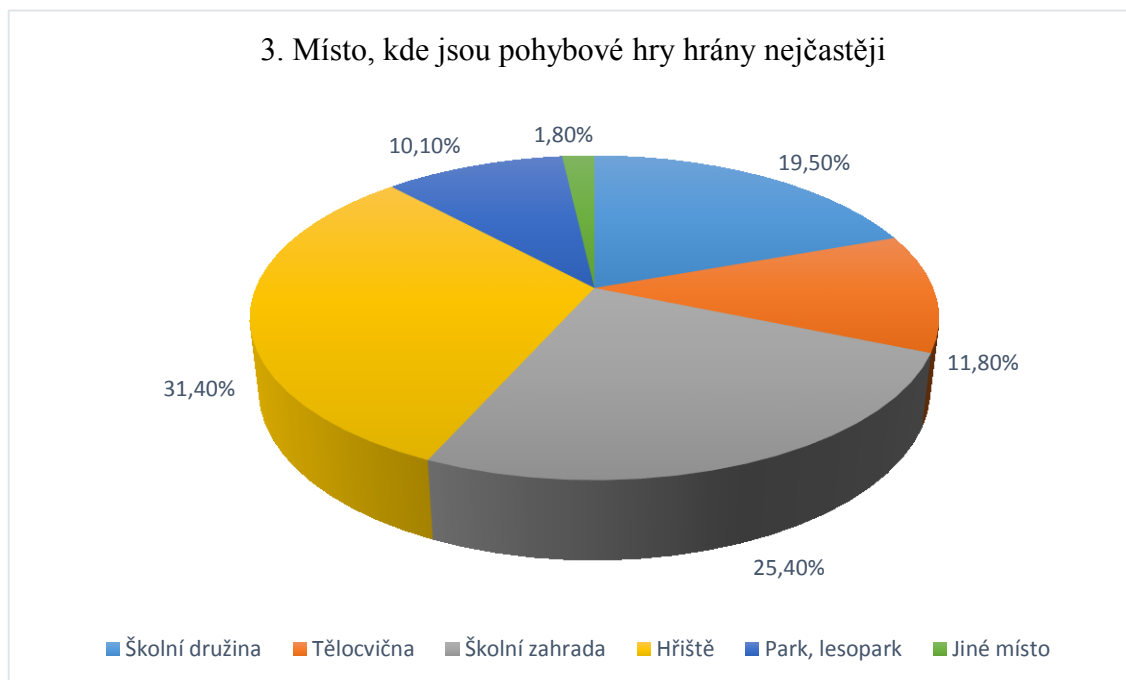
Graf 2 - Sportoviště jako součást školského zařízení

Sportoviště jako součást školského zařízení	Procenta	Počty
Ano, vyhovující	81,50%	53
Ano, ale pro činnost školní družiny nevhovující	9,30%	6
Ne, sportoviště chybí	9,20%	6

Tabulka 2 - Sportoviště jako součást školského zařízení

Z dotazníkového šetření vyplývá, že u 81,5% škol jsou vyhovující sportoviště, 9,3% škol hřiště má, ale pro školní družinu jsou nevhovující, 9,2% škol sportoviště nemá.

3. Otázka - Kde hraje pohybové hry nejčastěji?

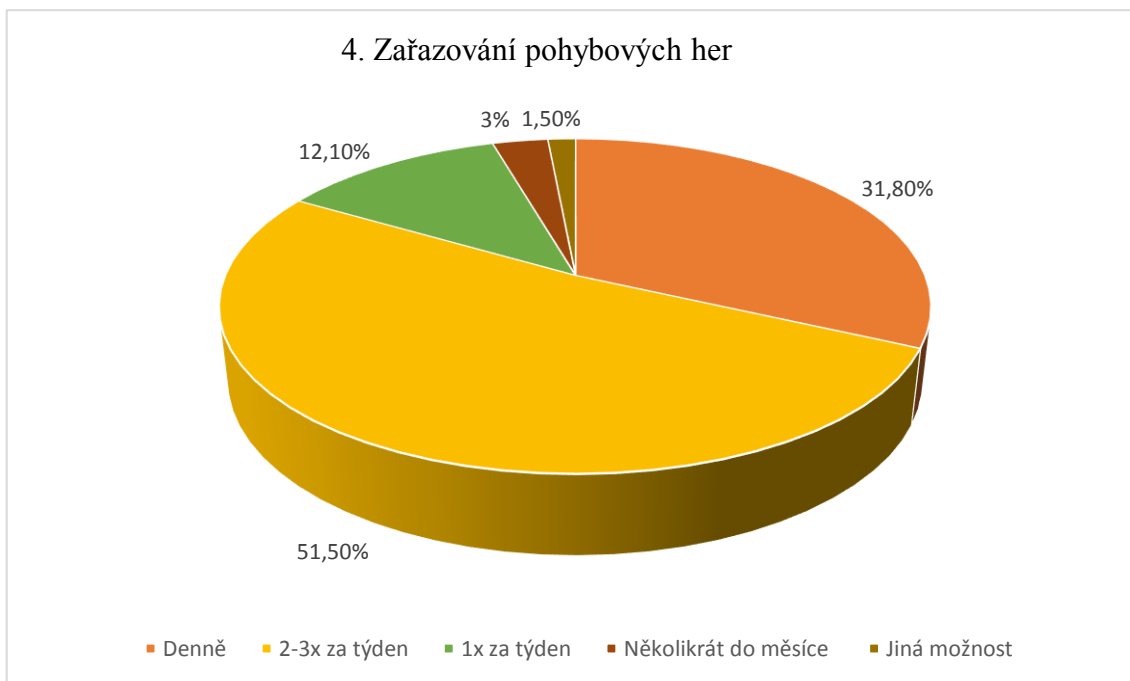
Graf 3 - Místo, kde jsou pohybové hry hrány nejčastěji

Místo, kde jsou pohybové hry hrány	Procenta	Počty
Hřiště	31,40%	53
Školní zahrada	25,40%	43
Školní družina	19,50%	33
Tělocvična	11,80%	20
Park, lesopark	10,10%	17
Jiné místo	1,80%	3

Tabulka 3 - Místo, kde jsou pohybové hry hrány nejčastěji

V dotazníkovém šetření měli vychovatelé možnost označit více míst, kde se hrají hry nejčastěji. Hřiště pro hry je využíváno ve 31,4%, školní zahrada je využívána pro pohybové hry ve 25,4 %, hry v místnosti školní družiny jsou hrány v 19,5%. V tělocvičně jsou hry hrány v 11,8%. V 10,1% jsou hry hrány v parku a lesoparku a 1,8% pohybových her je hráno v jiném prostředí.

4. Otázka – Jak často zařazujete pohybové hry?

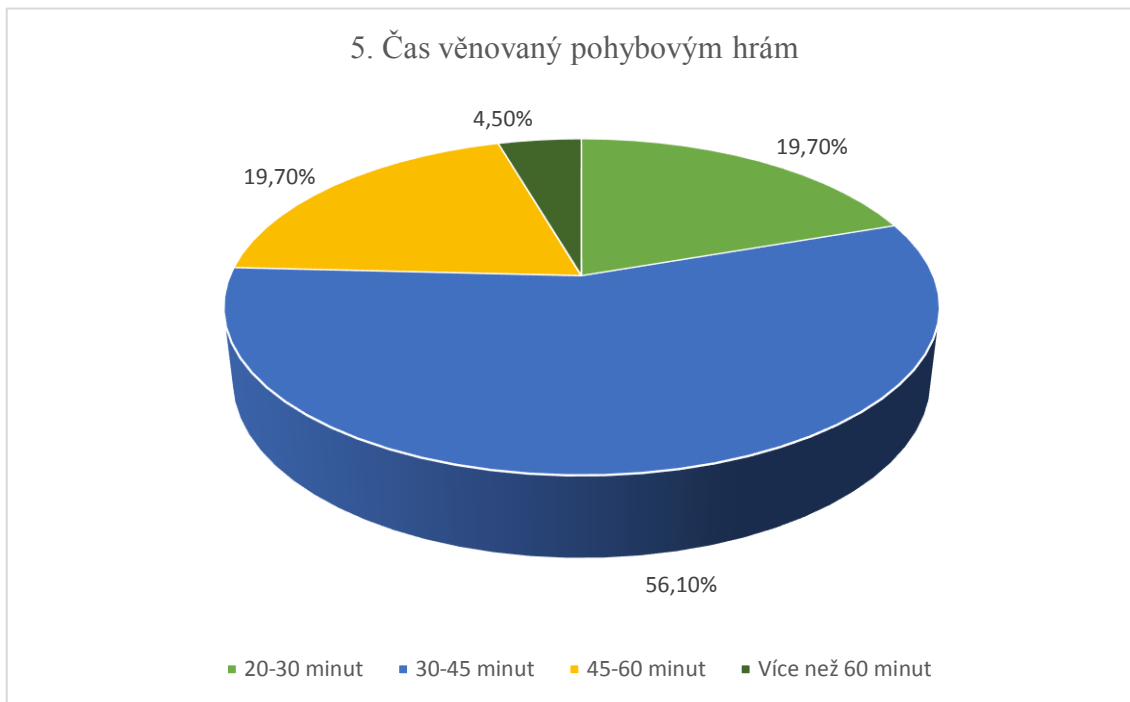
Graf 4 - Zařazování pohybových her

Zařazování pohybových her	Procenta	Počty
2-3x za týden	51,50%	34
Denně	31,80%	21
1x za týden	12,10%	9
Několikrát do měsíce	3%	2
Jiná možnost	1,50%	1

Tabulka 4 - Zařazování pohybových her

Graf ukazuje, že denně zařazuje hry jen 31,8% dotázaných vychovatelů. Pohybové hry zařazuje 2-3x týdně 51,5% vychovatelů. Pouze jednou týdně se pohybovým hrám věnuje 12,1% pedagogů, několikrát do měsíce se hrám věnuje 3% dotázaných, 1,5% vychovatelů vybralo jinou možnost.

5. Otázka – Kolik času věnujete pohybovým hrám?

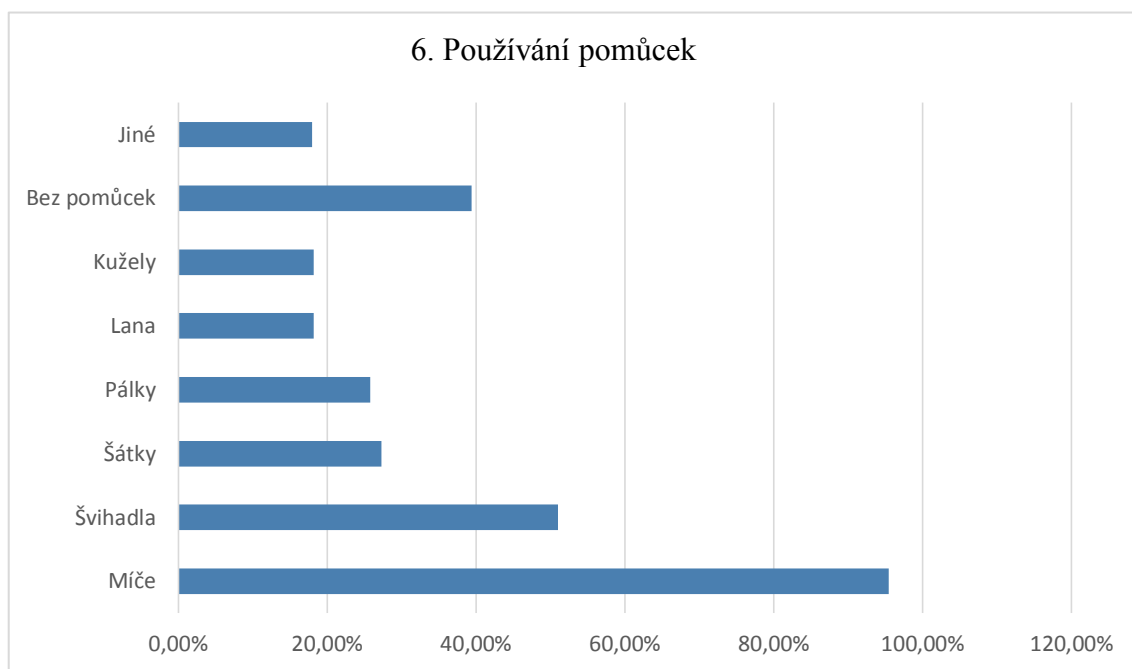
Graf 5 - Čas věnovaný pohybovým hrám

Čas věnovaný pohybovým hrám	Procenta	Počty
30-45 minut	56,10%	37
20-30 minut	19,70%	13
45-60 minut	19,70%	13
Více než 60 minut	4,50%	3

Tabulka 5 - Čas věnovaný pohybovým hrám

Pohybovým hrám se věnuje 56,1% vychovatelů po dobu 30-45 minut. Procentuálně shodně 19,70% se hrám někteří vychovatelé věnují jen 20-30 minut nebo 45-60 minut v případě, když už si čas na hru vyčlení. Více jak hodinu se pohybovým hrám věnuje pouze 4,5% vychovatelů.

6. Otázka – Jaké pomůcky nejčastěji používáte?

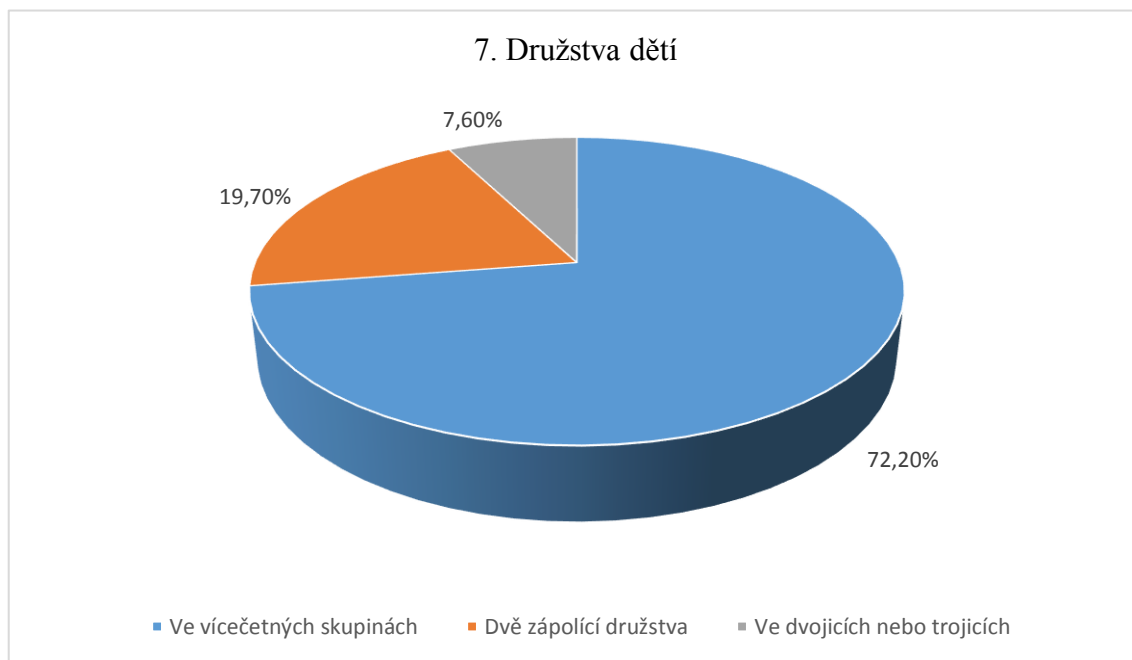
Graf 6 - Používání pomůcek

Pomůcky	Procenta	Počty
Míče	95,5%	62
Švihadla	51,00%	34
Bez pomůcek	39,40%	26
Šátky	27,30%	18
Pálky	25,80%	17
Lana	18,20%	12
Kužele	18,20%	12
Jiné	18,20%	12

Tabulka 6 - Používání pomůcek

Jednoznačně jsou ke hrám nejvíce používány míče, a to z 95,5%. Švihadla vychovatelé využívají z 51%. Hry bez pomůcek jsou hrány ze 39,4%. Šátky k hrám jsou využity z 27,3% a pálky z 25,8%. Procentuálně stejně jsou využívána lana, kužely nebo i jiné pomůcky, a to z 18,2%.

7. Otázka – Jak hraje hry nejčastěji?

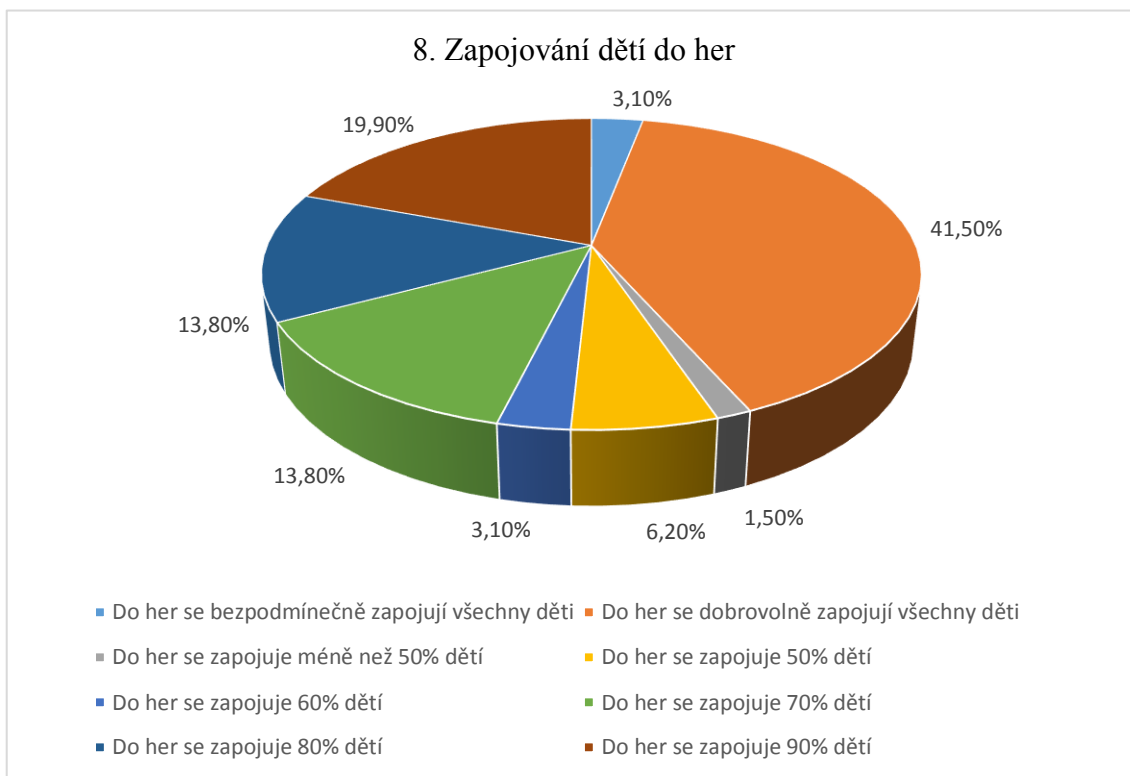
Graf 7 - Družstva dětí

Družstva dětí	Procenta	Počty
Ve vícečetných skupinách	72,20%	48
Dvě zápolící družstva	19,70%	12
Ve dvojicích nebo trojicích	7,60%	6

Tabulka 7 - Družstva dětí

Podle charakteru hry a počtu hrajících dětí jsou pohybové hry hrány v různě početných družstvech. Z grafu je patrné, že ze 72,2% jsou hry hrány ve vícečetných skupinách. Hry, kde zápolí dvě družstva, jsou hrány z 19,7%. Hry, v nichž se děti rozdělí do dvojic nebo trojic, jsou hrány ze 7,6%.

8. Otázka – Zapojování dětí do her

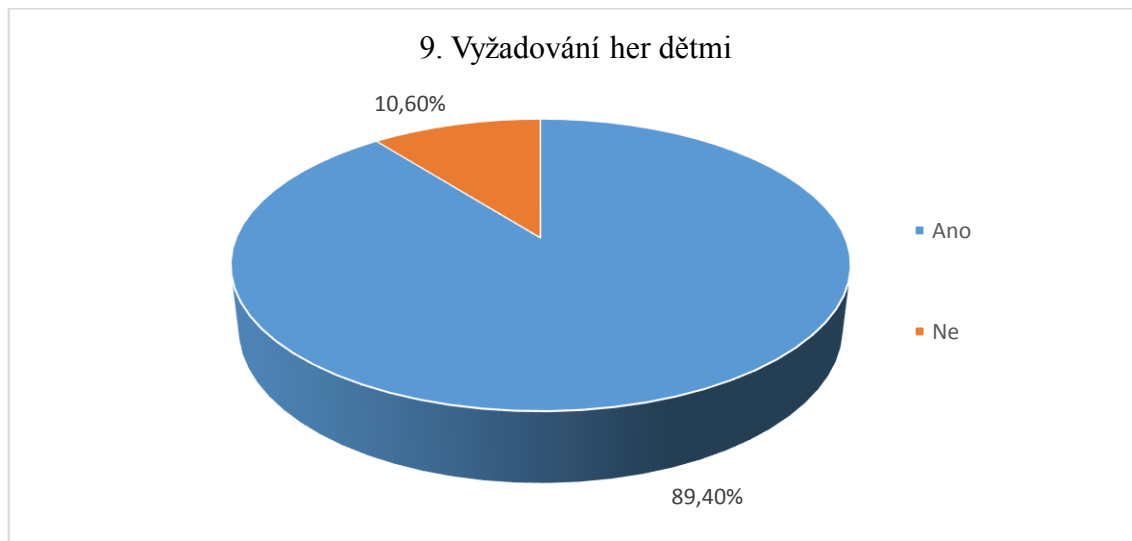
Graf 8 - Zapojování dětí do her

Zapojování dětí do her	Procenta	Počty
Do her se dobrovolně zapojují všechny děti	41,50%	28
Do her se zapojuje 90% dětí	16,90%	11
Do her se zapojuje 80% dětí	13,80%	9
Do her se zapojuje 70% dětí	13,80%	9
Do her se zapojuje 50% dětí	6,20%	4
Do her se zapojuje 60% dětí	3,10%	2
Do her se bezpodmínečně zapojují všechny děti	3,10%	2
Do her se zapojuje méně než 50% dětí	1,50%	1

Tabulka 8 - Zapojování dětí do her

Do her se ve 41,5% družin zapojují dobrovolně všechny děti, v 16,9% družin se zapojuje 90% dětí, procentuálně stejně tj. 13,8% družin uvádí, že se zapojují v těchto školách děti v 70% a v 80%. V 6,2% družin se účastní her jen 50% dětí. Do her se zapojuje 60% dětí z 3,1% družin. Do her se zapojí méně než 50% dětí jen v 1,5% družin. I když je hra dobrovolnou činností, 3,1% vychovatelů uvedlo, že se hry musí bezpodmínečně účastnit všechny děti.

9. Otázka – Vyžadují samy děti pohybové hry?

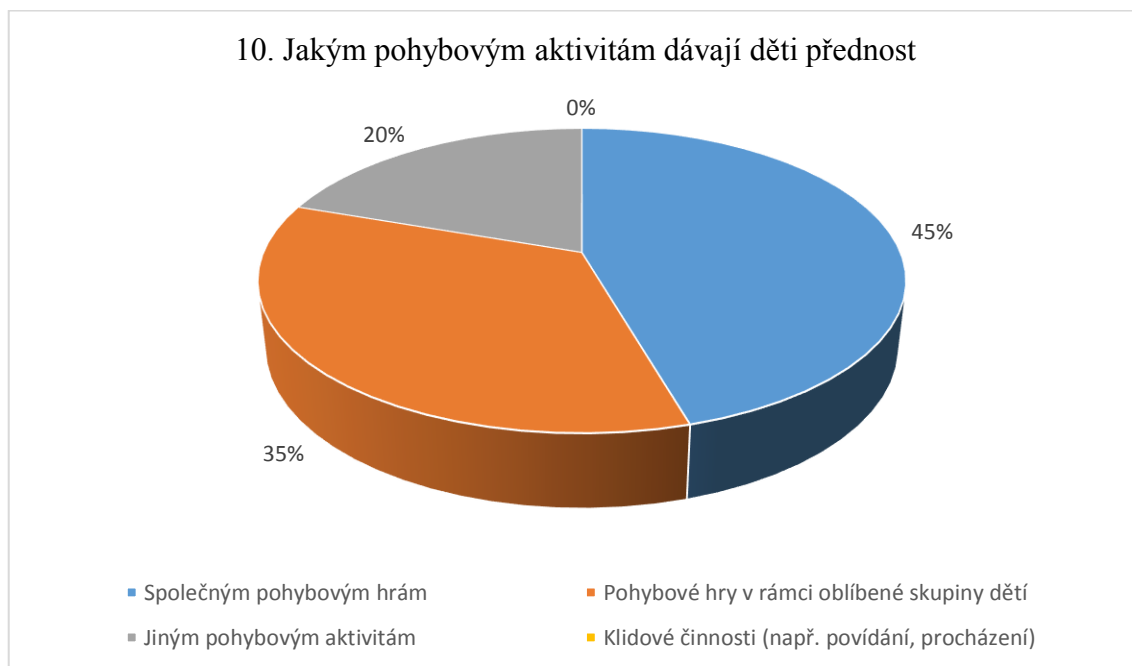
Graf 9 - Vyžadování her dětmi

Vyžadování her dětmi	Procenta	Počty
Ano	89,40%	58
Ne	10,60%	7

Tabulka 9 - Vyžadování her dětmi

Děti samy vyžadují hry z 89,4%, pohybové aktivity nevyžaduje 10,60% dětí.

10. Otázka – Jakým pohybovým aktivitám dávají děti přednost?

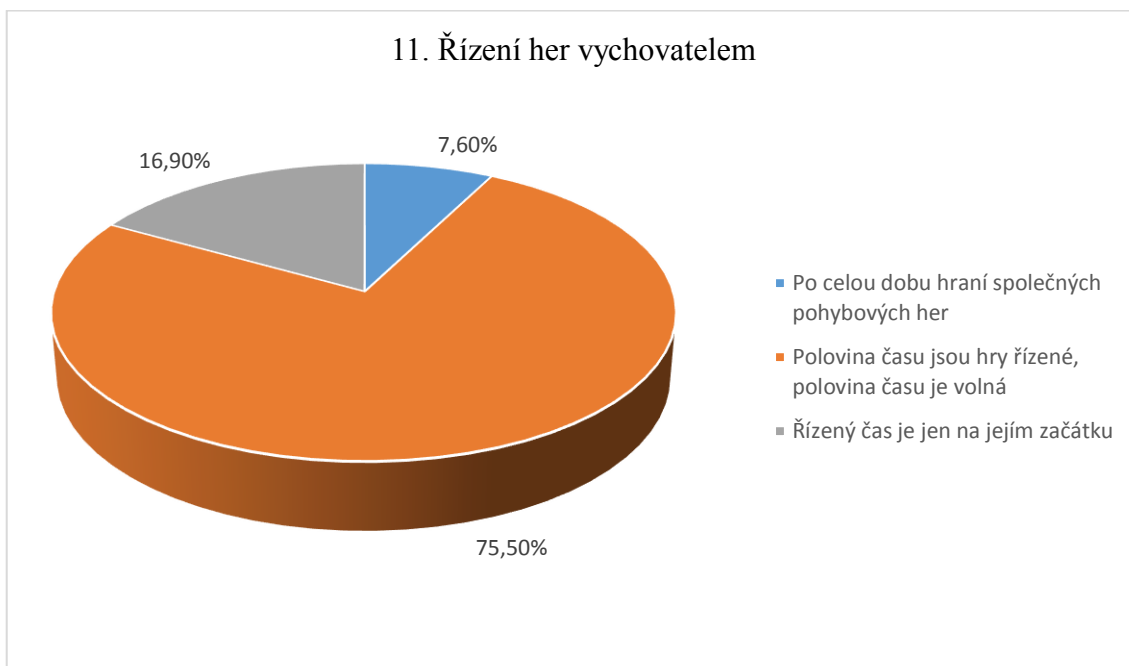
Graf 10 - Jakým pohybovým aktivitám dávají děti přednost

Jakým pohybovým aktivitám dávají děti přednost	Procenta	Počty
Společným pohybovým hrám	45,50%	30
Pohybové hry v rámci oblíbené skupiny dětí	34,80%	23
Jiným pohybovým aktivitám	19,70%	13
Klidové činnosti (procházení, povídání atd.)	0%	0

Tabulka 10 - Jakým pohybovým aktivitám dávají děti přednost

Ve svém volném čase dávají děti přednost společným pohybovým hrám z 45,50%. Pohybové hry v rámci oblíbené skupiny vyhledává 34,80% dětí. Jiným pohybovým aktivitám, jako jsou např. prolézačky a další herní prvky dává přednost 19,70% dětí. Klidovým činnostem, jako je procházení, povídání neinklinuje nikdo z dětí.

11. Otázka – Řízení her vychovatelem

Graf 11 - Řízení her vychovatelem

Řízení her vychovatelem	Procenta	Počty
Polovina času jsou hry řízené, polovina času je volná	72,70%	48
Řízený čas hry je jen na jejím začátku	24,24%	16
Po celou dobu hraní společných pohybových her	3,03%	2

Tabulka 11 - Řízení her vychovatelem

Vychovatelé ze 72,70% škol řídí čas věnovaný pohybu z poloviny a druhou část mají děti pro svou volnou hru. Z 24,24% mají děti řízený čas jen na jejím počátku a 3,03% vychovatelů řídí pohybovými hrami celou dobu společných pohybových her.

12. Otázka – Vyhledávají děti pohybové hry i při spontánních aktivitách?

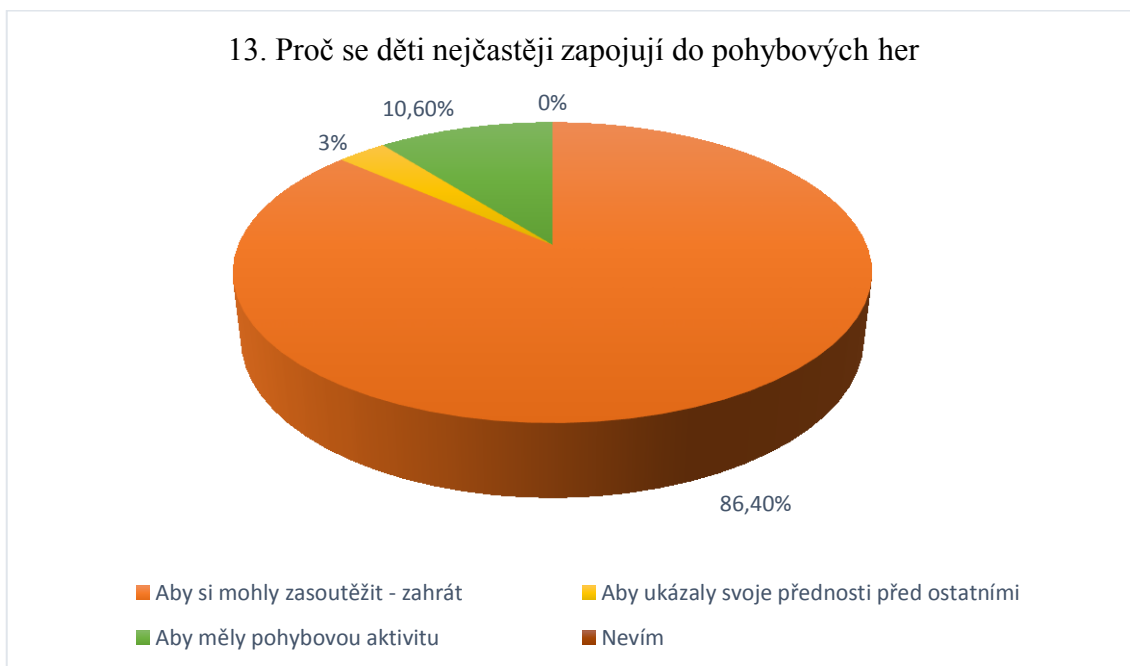
Graf 12 - Vyhledávání pohybových her při spontánních aktivitách

Vyhledávání pohybových her při spontánních aktivitách	Procenta	Počty
Ano, rády si samy zvolí pohybovou hru a řídí si ji samy	42,40%	28
Ne, pohybové hry hrají jen při řízené činnosti vychovatelem	57,60%	38

Tabulka 12 - Vyhledávání pohybových her při spontánních aktivitách

Při svých volných aktivitách nevyhledává pohybové hry 57,60% dětí. Pohybovým hrám při spontánních aktivitách se věnuje 42,40% dětí.

13. Otázka – Proč se podle Vás děti nejčastěji zapojují do pohybových her?

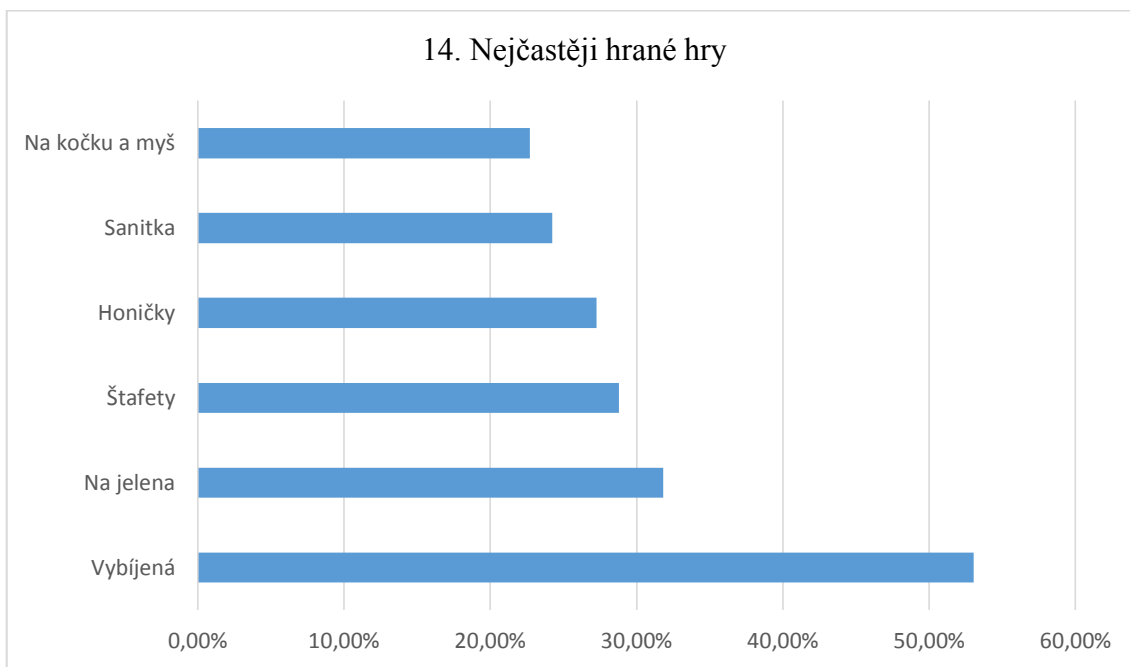
Graf 13 - Proč se děti nejčastěji zapojují do pohybových her

	Procenta	Počty
Aby si mohly zasoutěžit - zahrát	86,40%	57
Aby měly pohybovou aktivitu	10,60%	7
Aby ukázaly svoje přednosti před ostatními	3%	2
Nevím	0 %	0

Tabulka 13 - Proč se děti nejčastěji zapojují do pohybových her

Pohybovým hrám se věnuje pro chuť zahrát si a zasoutěžit 86,40% dětí.

14. Otázka – Vypište 6 her, které hrajete nejčastěji

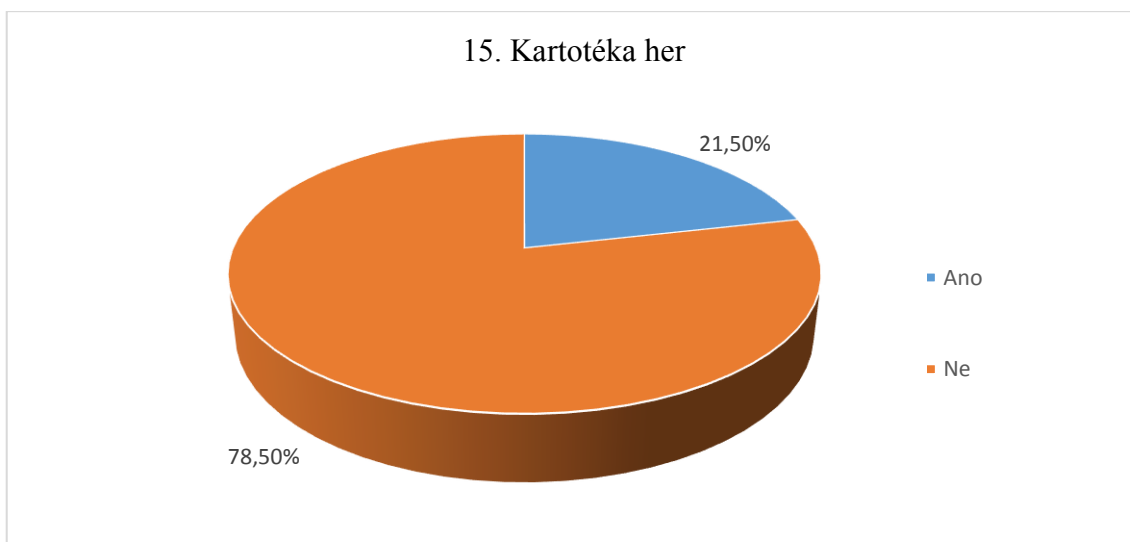
Graf 14 - Nejčastěji hrané hry

Nejčastěji hrané hry	Procenta	Počty
Vybíjená	53,03%	35
Na jelena	31,82%	21
Štafety	28,78%	19
Honičky	27,27%	18
Sanitka	24,24%	16
Na kočku a myš	22,72%	15

Tabulka 14 - Nejčastěji hrané hry

Mezi další oblíbené hry patří Škatulata, Červení a bílí, Na vodníka, Na mrkanou, Přehazovaná, Rybičky, rybičky, rybáři jedou, Vaří se to, peče se to!

15. Otázka – Máte ve své družině kartotéku her?

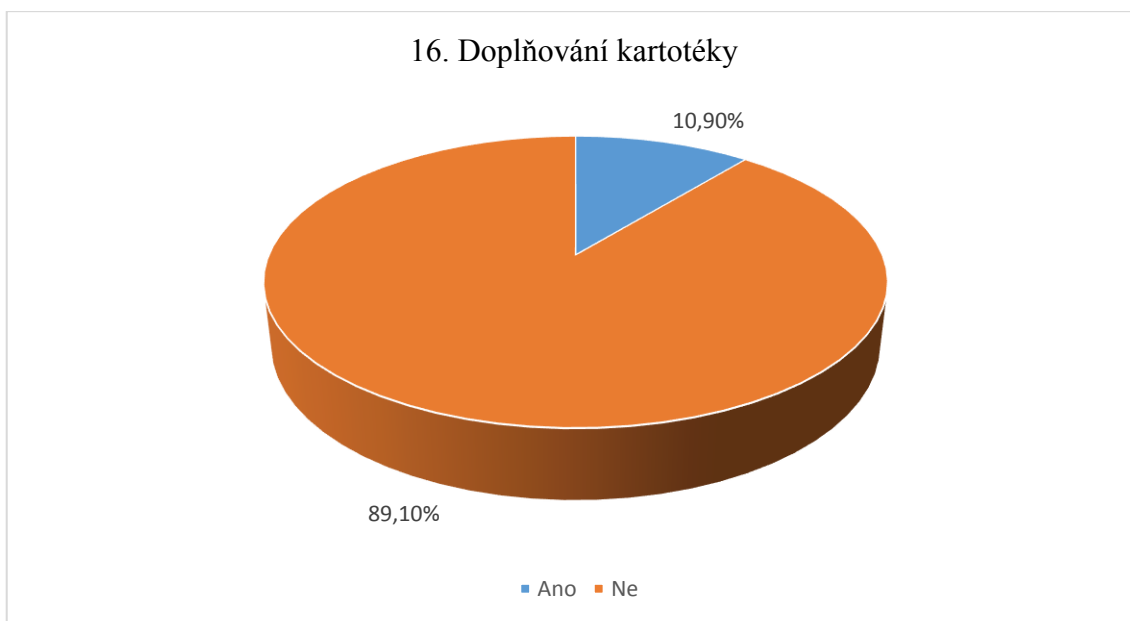
Graf 15 - Kartotéka her

Kartotéka her	Procenta	Počty
Ano	21,50%	14
Ne	78,50%	52

Tabulka 15 - Kartotéka her

Na tuto otázku odpovědělo 78,5% vychovatelů, že kartotéku her vůbec nemá. Pouze 21,5% vychovatelů si ji vede.

16. Otázka – Doplnujete kartotéku pravidelně?

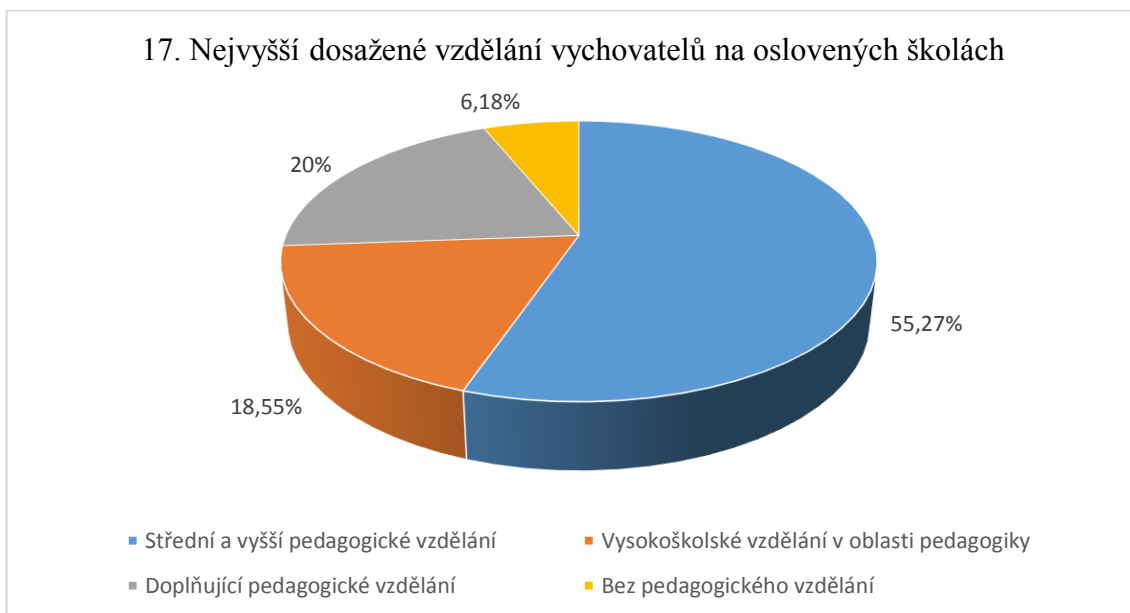
Graf 16 - Doplnování kartotéky

Doplnování kartotéky	Procenta	Počty
Ano	89,10%	7
Ne	10,90%	59

Tabulka 16 - Doplnování kartotéky

Tato otázka je úzce spjata s předchozím grafem č. 10. Kartotéku her pravidelně doplňuje pouze 10,9% a naopak nedoplňuje 89,1% vychovatelů z 21,5% dotázaných, kteří uvedli, že si kartotéku vedou.

17. Otázka – Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání vychovatelů na vaší škole?

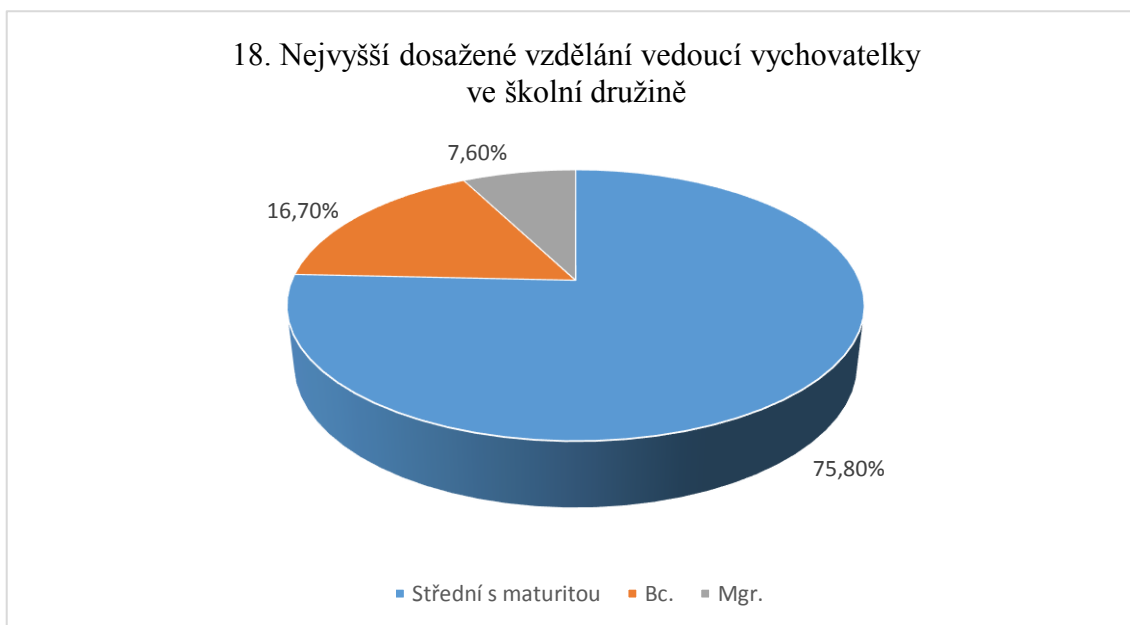
Graf 17 - Nejvyšší dosažené vzdělání vychovatelů na oslovených školách

Nejvyšší dosažené vzdělání vychovatelů na oslovených školách	Procenta	Počty
Střední a vyšší pedagogické vzdělání	55,27%	294
Doplňující pedagogické vzdělání	20,00%	112
Vysokoškolské vzdělání	18,55%	99
Bez pedagogického vzdělání	6,18%	34

Tabulka 17 - Nejvyšší dosažené vzdělání vychovatelů na oslovených školách

Z grafu je jasné, že velká část vychovatelů má odbornou kvalifikaci pro práci vychovatele ve školní družině. V 55,27% dotázaných 66 škol mají vychovatelé nejvyšší dosažené vzdělání na střední nebo vyšší pedagogické škole. Vysokoškolské vzdělání v oblasti pedagogiky získalo 18,55% vychovatelů. Pedagogické vzdělání si doplnilo pedagogickým minimem 20% vychovatelů. Bez pedagogického vzdělání působí na školách 6,18% vychovatelů.

18. Otázka – Jaké nejvyšší vzdělání má vedoucí vychovatel školní družiny?

Graf 18 - Nejvyšší dosažené vzdělání vedoucí vychovatelky ve školní družině

Na střední pedagogické škole získalo nejvyšší vzdělání 75,8% vedoucích vychovatelů. S vysokoškolským titulem Bc. je ve funkci vedoucí vychovatelky jen 16,7%. Magisterský titul má pouze 7,6% vedoucích vychovatelů.

Nejvyšší dosažené vzdělání vedoucí vychovatelky ŠD	Procenta	Počty
Střední s maturitou	75,80%	50
Bc.	16,70%	11
Mgr.	7,60%	5
Jiné	18,20%	0

Tabulka 18 - Nejvyšší dosažené vzdělání vedoucí vychovatelky ve školní družině

6 Rozhovory

Do praktické části jsem kromě dotazníku zvolila rozhovory s několika vychovatelkami školních družin. V rozhovorech s vychovatelkami pěti pražských škol jsem chtěla zjistit stav školních družin a hraní pohybových her na konkrétních školách.

Paní vychovatelka A

Paní vychovatelka je zkušená pedagožka, která pracuje v sídlištní škole z 60. let. Jedná se o velkou rozlehlou školu. Školní družiny v této škole nemají vlastní prostory, děti jsou ve velké hale, mají k dispozici jen jednu místnost, kde je jedno oddělení a také se tu děti scházejí na ranní a večerní družinu. Pohybové hry ve škole nehrají. Venku hrají hry mezi domy na sídlišti, protože nemají u školy žádné hřiště nebo zahradu.

Paní vychovatelka B

Paní učitelka - vychovatelka pracuje ve škole na okraji Prahy jako vyučující prvního stupně. Do školní družiny nastoupila na částečný úvazek a jen proto, že nemají dostatečné množství vychovatelek pro školní družinu. Školní družiny se v této škole nacházejí ve školních třídách. Paní vychovatelka je nadšenou sportovkyní, proto se s dětmi pohybovým hrám věnuje na školním hřišti a zahradě. V rámci školní družiny otevřela sportovní kroužky, kde se věnuje pohybovým hrám. Při nepřízní počasí mohou děti využít tělocvičnu.

Paní vychovatelka C

Paní vychovatelka pracuje ve škole ve staré zástavbě Prahy, kde je pobyt ve školní družině nabízen dětem od 1. – 3. třídy. Školní družina se v této škole nachází v prostorách určených jen pro školní družinu, ale také ve školních třídách. Paní vychovatelka je zkušenou pedagožkou. Je již v důchodovém věku. Ve škole zůstala na naléhání vedení školy, protože i tato škola se potýká s nedostatkem vychovatelů. Paní vychovatelka se raději věnuje jiným výchovám. V odpoledních hodinách dochází k velkému úbytku dětí. Proto děti, které jsou v jejím oddělení, mají možnost hrát pohybové hry na školním hřišti společně s dětmi z jiného oddělení. Ve školní družině si paní vychovatelky založily společnou kartotéku her.

Paní vychovatelka D

Paní vychovatelka pracuje ve škole v okrajovější části Prahy. V této škole mají všechna oddělení místnosti určené pouze pro školní družinu. Během odpoledne se paní vychovatelka potýká s odlivem dětí na různé kroužky ve škole. Místo hraní pohybových her musí hlídat čas odchodu dětí. Na školní hřiště a zahradu odchází pouze s 10 – 15 dětmi, kde se snaží pro pohybovým hrám věnovat alespoň 2-3x týdně po dobu 30-45 minut.

Paní vychovatelka E

Paní vychovatelka pracuje ve škole jen pro první stupeň na samém okraji Prahy. Školní družiny mají velké místnosti určené jen pro školní družinu, proto mohou hrát pohybové hry uvnitř školy i za špatného počasí nebo v zimě. Ve svém oddělení má dvě děti s PAS, které mají problémy s pochopením pravidel her. Proto, i když mají ideální podmínky pro pohybové hry, hrají je minimálně nebo s pomocí rodin problémových dětí.

7 Diskuse

V předkládané bakalářské práci se zabývám pohybovými hrami ve školních družinách na pražských školách. Toto téma jsem si vybrala, protože mě zajímá, jak a kde jsou pohybové hry hrány, s jakými pomůckami, zda je jim věnován dostatečný čas a jaké jsou prostorové podmínky školních družin na ostatních pražských školách v porovnání se školní družinou, ve které pracuji já. V diskusi diskutuji nad výsledky, ke kterým jsem došla.

V bakalářské práci pracuji s těmito hypotézami:

1. Odhaduji, že školní družiny z 80% mají samostatné místnosti, určené pouze školní družině.

Z výzkumu jsem zjistila, že z celkového počtu 66 škol má samostatné místnosti pro školní družinu jen 20 škol, což činí 30,30% z celkového počtu škol, které dotazník vyplnily. Předpokládala jsem lepší podmínky pro práci vychovatele a aktivní odpočinek dětí.

Větší část škol nenabízí dětem dobré podmínky pro trávení času v místnostech školní družiny. Není vhodné, aby děti odpoledne trávily v místnostech, kde byly celé dopoledne během vyučování. Prostory pro školní družinu mají odpovídat typu volnočasových aktivit, nikoliv aby byly přizpůsobeny školnímu vyučování. Zamysleli se nad výsledkem grafu č. 1, nelze se divit, že je ve školství takový nedostatek kvalifikovaných vychovatelek. Vždyť ani nemají vytvořen vhodný prostor a prostředí ke své edukační práci.

Převážná část her, které se dají hrát v místnosti školní družiny, jdou hrát venku. Obráceně to většinou není možné. Proč jsou hry ve školní družině hrány jen z 19,50%? Jednou z příčin může být velký počet dětí ve školní družině, druhým důvodem může být malý prostor pro pohybové hry, dalším důvodem podle grafu č. 1 jsou nevhodné prostory pro školní družinu.

2. Domnívám se, že hrám ve školní družině je věnována minimálně 1 hodina denně.

Šokující zjištění bylo i u mé další hypotézy, ve které jsem zjistila, že pouze 4,50% vychovatelů věnuje pohybovým hrám 1 hodinu denně, což ukazuje graf č. 5.

Děti by měly pohybovým hrám a aktivitám věnovat stejný čas, který stráví v lavici. Nadpoloviční část vychovatelů věnuje řízeným pohybovým hrám 30-45 minut.

Jaký je tedy problém se zařazováním pohybových her? Je to možná způsobeno týdenním plánem, ve kterém musí být splněny i jiné zájmové činnosti. Dalším důvodem mohou být brzké odchody dětí domů nebo na zájmové kroužky, které jsou nabízeny ve škole, ale i mimo ni. Některé děti nedocházejí do školní družiny pravidelně, což také narušuje nejen chod oddělení, ale také přicházejí o možnost být v kolektivu a společně s ostatními se věnovat pohybovým hrám. V průběhu odpoledne děti ve školní družině stráví asi 3-4 hodiny. Během odpoledne jim bývá nabídnuto několik různých činností (výtvarná, pracovní, hudební atd.).

Podle novely školského zákona č. 190/1993 Sb., mají školní družiny možnost zřizovat různé zájmové kroužky. Celý výchovně vzdělávací proces musí směřovat k tomu, aby dětem byla nabídnuta škála různých sportovních aktivit, aby si některé pohybové činnosti oblíbily a chtěly se jim věnovat i ve volném čase mimo školu, a to buď výkonově, nebo jen rekreačně. Utváření pravidelné celoživotní pohybové činnosti je bráno jako hlavní a dlouhodobý cíl. K tomu pomáhá pestrá škála nabízených aktivit ve školní družině i mimo ni. Tak jako jsou rozdílné děti, tak jsou odlišné sportovní aktivity. Některé děti dávají přednost kolektivnímu sportu, jiné dají přednost individuálnímu nebo nově vytvořenému sportu. Některé nově vytvořené sporty nejsou náročné na pohybové dovednosti. Jsou ideální možností, jak zapojit i pohybově méně nadané děti a přivést je k pravidelnému cvičení a sportování.

3. Odhaduji, že 70% pražských škol má odpovídající sportoviště, které může školní družina využívat.

Potěšilo mě, když jsem z dotazníkového šetření zjistila, že vyhovující sportoviště má 81,50% základních škol, jak je vidět z grafu č. 2. Můj odhad byl tedy o 11,50% nižší. Je ale překvapivé, že když má tolik škol vyhovující podmínky pro pohybové hry, proč vychovatelé s dětmi věnují hrám velmi málo času.

Domnívám se, že každá škola by se měla snažit nabídnout dětem nejen samostatné místnosti pro školní družiny, ale také vlastní sportoviště, zahradu a hřiště s herními prvky. Výhrou pro vychovatele i děti při jejich aktivitách jsou různé lesoparky, travnatá prostranství a soustavy hřišť v bezprostředním okolí školy. Úskalím

současných hřišť je, že nevyhovují všem věkovým kategoriím. Na většině hřišť se setkáváme pouze s různými typy houpaček, prolézaček, skluzavek atd. Taková hřiště neodpovídají ani pedagogickým, ani psychologickým požadavkům na rozvíjení aktivity.

Z individuálního šetření jsem zjistila, že nevhodná sportoviště jsou jak ve staré zástavbě Prahy, ale i u sídlištních škol na okraji Prahy. Na obr. č. 1 je hřiště ve starší zástavbě, kde je dům na domu a nedá se zde očekávat, že by došlo k jeho rozšíření. Toto hřiště je jediným sportovištěm školy. U těchto škol v těchto lokalitách bývají často parky, které se dají k pohybovým hrám využít.

Na obr. č. 2 je nevhodné hřiště sídlištní školy na okraji Prahy 4. Na ploše je písek zarostlý trávou, na běžecké dráze je zarostlá škvára. Nabízí se otázka, proč je hřiště v tomto neutěšeném stavu a jak dlouho. Zda je to špatně fungujícím vedením školy, či nedostatkem finančních prostředků od příslušné městské části.

Na obr. č. 3 jsou vidět vhodné prostory pro pohybové hry. Jedná se také o prostory sídlištní školy na okraji Prahy 10. Děti by měly strávit hrou venku významnou část dne, protože pobyt v přírodě má důležité důsledky pro fyzické i emocionální zdraví dětí. Děti v této škole jsou více v kontaktu s přírodou. V této škole se pedagogové snaží dětem některé prvky pro pohybové aktivity připravit vlastními silami. Na školním pozemku jsou vyznačeni panáci na skákání, šachovnice, kterou děti též využívají na skákání. V pozadí obrázku je vidět oplocené hřiště (s umělým povrchem). Na takové rozlehlé zahradě by se daly hrát i některé netradiční hry jako je např. disgolf.

Přesto, jak některá nevyhovující hřiště a zahrady vypadají, dají se na nich hrát různé pohybové hry. Jejich nabídka není tak široká, ale záleží na kreativitě a umu vychovatele, aby hru upravil podle potřeb. V těchto prostorách se mohou hrát štafetové hry nebo honičky o různých variacích. Mohou se hrát známé hry s míčem (vybíjená, všichni proti všem, na jelena, na trpaslíka atd.) nebo méně známé hry, při kterých je možné využít i jiné pomůcky, než jsou míče.

4. Domnívám se, že z 80% jsou v pohybových hrách využívány míče.

Překvapilo mě, že míče jsou využívány k pohybovým hrám z 95,50%, což je o 15,50% více. Je spousta her, kde se bez míče neobejdeme. Tak vysoké procento

v používání míče při hrách mě překvapilo. Napadá mě, zda vychovatelé nesklouznou k tomu, že dětem hodí míč a „Hrajte si!“ Děti potřebují, aby vychovatel jejich hru usměrňoval, jinak hra ztrácí výchovný účinek. Ve víru boje děti snadno ztratí sebekontrolu a mohou využít nepoctivých prostředků k výhře.

V dotazníkovém šetření jsem zjistila, že nejvíce se hrají známé i desetiletými ověřené hry. V dnešní době jde o jednoduché hry, které děti dál moc neposouvají. Proč je na trhu tolik knih s hrami? Jde o pohodlí vychovatelů, protože hry jsou většinou potřeba přizpůsobit dané skupině nebo vůbec nechut' zabývat se něčím novým a hlavně pohybem?

Pro zpestření pohybových her je zapotřebí inovace některých her nebo využití netradičních pomůcek. U pohybových her se mi osvědčily pomůcky, které si vychovatel může vyrobit sám, nebo jsou předmětem denní potřeby. Mezi tyto pomůcky patří např. papírové koule, pet lahve, víčka od pet lahví, míčky z ponožek, knoflíky, noviny, textilní guma a dřevěné kolíky.

5. Předpokládám, že pro práci ve školní družině má dostatečnou kvalifikaci 90% vychovatelů.

Získat kvalifikaci pro práci ve školní družině lze získat na středních, vyšších odborných školách, studiem na vysoké škole v oblasti pedagogiky, ale také doplňujícím pedagogickým minimem. Dostatečnou kvalifikaci pro práci vychovatele má 94%, což je o 4% lepší výsledek, než se kterým jsem ve své hypotéze pracovala já.

Studium v oboru vychovatelství nabízí řada fakult. Možnost vystudovat program vychovatelství nabízí Karlova univerzita v Praze, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích na Teologické fakultě, Ostravská fakulta v Ostravě, Technická univerzita v Liberci na Fakultě přírodovědně humanitní a pedagogické, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Univerzita v Hradci Králové, Univerzita Palackého v Olomouci, Univerzita Jana Ámose Komenského Fakulty v oboru speciální pedagogika – vychovatelství. Vysoké školy dávají možnost studovat buď jen studium bakalářské, nebo i navazující magisterské. Vystudovaná škola ovšem nezaručuje, že se vychovatel stane vedoucím školní družiny. Z individuálního šetření jsem zjistila, že na

20 školách pracují vychovatelé s vysokoškolským titulem, a přesto ve vedoucí pozici je vychovatelka se středoškolským vzděláním.

Z individuálního šetření dotazníkem jsem zjistila, že 16 vedoucích vychovatelek má bakalářské nebo magisterské vzdělání, což činí 24%. Nejčastější odpovědí těchto pedagogů je hraní her 2-3x týdně po dobu 30-45 minut. Ani toto vzdělání nevede vychovatele k častějšímu věnování se pohybovým hrám. Jen 5 z nich má kartotéku her. Možným řešením, aby se zlepšila situace v této oblasti výchovného působení, by byla povinná školení vychovatelů. Např. víkendová školení by probíhala 1 - 2x do roka. Důležité by byly praktické ukázky her a založení kartotéky her.

8 Závěr

V teoretické části jsem se zaměřila na charakteristiku, význam pohybu a pohybových her. Blíže se věnuji funkci školní družiny, roli vychovatele a možnosti získání pedagogického vzdělání. V praktické části bakalářské práce jsem vypracovala dotazník, kterým jsem chtěla zjistit, jak se pohybovým hrám věnují ostatní vychovatelé na pražských školách. Respondenty dotazníku byly vedoucí vychovatelky ze 120 pražských škol. Návratnost vyplněného dotazníku byla 55 %, což je 66 škol.

Hlavním cílem dotazníku bylo zjistit, jaký je stav hraní pohybových her ve školních družinách na pražských školách. V praktické části jsem z výsledků dotazníku vytvořila grafy s komentáři a zpracovala rozhovory s několika vychovatelkami.

Opět se vracím k hypotézám:

1. Hypotéza – Odhaduji, že školní družiny z 80% mají samostatné místnosti, určené pouze školní družině.

K celkovému pocitu spokojenosti a pohody dětí i vychovatelů ve školní družině přispívá nejen materiální vybavení, ale také prostorové podmínky. Z hlediska psychohygieny se doporučuje, aby školní družiny měly vlastní prostory, které působí esteticky, poskytují dostatek podnětů pro rozvoj dětí a zároveň nabízejí bezpečí, klid a pohodlí. Výzkum ukázal, že vhodné prostory pro školní družiny nabízí jen 30,30% škol. Výsledek dotazníku dokládá, že prostory školních družin se v 34,80% nacházejí pouze ve školních třídách. Ve 28,80% jsou školní družiny jak v místnostech, určených k vyučování, tak i v místnostech pouze pro školní družinu. Podle vyhlášky o hygienických požadavcích by v ideálním případě měly mít školy místnosti určené jen pro školní družiny.

2. Hypotéza – Domnívám se, že hrám ve školní družině je věnována minimálně 1 hodina denně.

Alarmujícím signálem je malá četnost zařazování her ve školních družinách. Výzkum ukázal, že se pohybovým hrám se děti ve školní družině věnují převážně jen 30–45 minut což je 56,10%. Alespoň jednu hodinu se pohybovým hrám věnuje pouze 4,50% vychovatelů. Domnívala jsem se, že minimálně hodinu se hrám věnuje 80% vychovatelů, což je o 75,50% méně.

3. Hypotéza – Odhaduji, že 70% pražských škol má odpovídající sportoviště, které může školní družina využívat.

Potěšujícím zjištěním bylo, že 81,50% škol má k dispozici vyhovující sportoviště. Od mého odhadu je toto číslo o 11,5% lepší. Pro pohybové hry je z 31,40% využíváno hřiště a školní zahrada z 25,40%.

Školní zahradu pro pohybové hry využívá čtvrtina vychovatelů. Přitom školní zahrada je pro řadu pražských dětí jediným místem, kde mají možnost se hýbat a zároveň mohou přijít do kontaktu s přírodou. Školní zahrada není jen prostorem pro řízenou hru vychovatelem, ale hlavně místem, kde dochází k interakci s vrstevníky a socializaci dětí. Ve školních zahradách jsou důležité přírodní herní prvky, jakými jsou stromy, které se dají využít při některých pohybových hrách.

4. Hypotéza – Domnívám se, že z 80% jsou v pohybových hrách využívány míče.

Nejoblíbenější pomůckou při pohybových hrách jsou jednoznačně míče. Výzkum ukázal, že jsou míče využívány u 95,50% her, což činí zlepšení mého odhadu o 15,50%. Záleží ale na tom, zda jsou hry s míčem řízené vychovatelem nebo je jen míč dětem předán a „Hrajte si!“.

Pohybové hry jsou nejvíce hrány ve vícečetných družstvech. Z dotazníku vyplývá, že jen ve 41,50% družin hrají všechny děti pohybové hry dobrovolně. Důvodem malého zájmu dětí o pohybové hry je buď snaha vyhnout se pohybu, nebo nechuť hrát stereotypně stejné hry. Jen 21,50% vychovatelů uvedlo, že kartotéku her má a jen polovina z nich ji pravidelně doplňuje.

5. Hypotéza – Předpokládám, že pro práci ve školní družině má dostatečnou kvalifikaci 90% vychovatelů.

V dotazníkovém šetření se zajímám také o nejvyšší dosažené vzdělání vychovatelů školní družiny. Většina respondentů jsou vychovatelé s pedagogickým vzděláním, kteří získali odbornou kvalifikaci potřebnou pro činnost vychovatele ve školní družině. Dostalo se jim vzdělání v oblasti tělesné výchovy i její metodiky. Vědí, jak mají hry vhodně zařazovat do týdenního programu a jak je řídit. Práce dokládá, že pohybovým hrám jako jedné z forem výchovných činností není ve školních družinách na pražských školách věnován dostatečný čas.

Zamyslela jsem se nad tím, proč tomu tak je. Ještě v nedávné minulosti byl vychovatel rodiči i dětmi téměř vždy respektován a jeho práce si lidé vážili. V té době mnoho vychovatelů nemělo pedagogické vzdělání, ale pracovali s dětmi se záplem a s citem. V současnosti, jak vyplývá z dotazníku, je velká část vychovatelů dobře kvalifikovaná a mnozí dosahují vysokoškolského vzdělání. Přesto společenské a finanční ohodnocení této práce s dětmi není patřičně oceněné. Nedivím se tedy, že mnozí z nich, především mladí, odcházejí do jiných lépe placených sfér. Je s podivem, kam se vytrácejí absolventi pedagogických fakult. Domnívám se, že je nezbytně nutné v nejbližší budoucnosti uvedené problémy řešit.

Podle mého názoru je pohybovým hrám ve školních družinách věnováno velmi málo času. Důvodem mohou být jak nevhodné prostory pro školní družinu uvnitř školy, ale také nevhodná sportoviště. Z rozhovorů a vlastních zkušeností vím, že se školy potýkají s nedostatkem vychovatelů. Ve školních družinách pracují na poloviční úvazky učitelé, asistenti nebo důchodci. Další negativem je, že vychovatelé musejí splnit měsíční plány i v oblasti výtvarné, pracovní, dramatické a hudební výchovy. Vychovateli znesnadňuje hraní pohybových her i odchod dětí domů nebo na kroužky, tedy neustále měnící se počet dětí. Řešením tohoto problému by mohlo být pevné časové vymezení, kdy děti nebudou uvolňovány ze školní družiny, což je v praxi nereálné.

Přes všechno, co jsem zde uvedla, jsem hluboce přesvědčena, že kvalitního pedagogického pracovníka – vychovatele nedělá pouze výše jeho vzdělání, ale i praxe a v neposlední řadě hlavně kladný vztah k dětem a láska k této profesi.

Při zpracování došlých odpovědí respondentů a rozhovorů s vychovatelkami, jsem si uvědomila, že jsem ráda, že pracuji na základní škole, která má vyčleněné prostory pro školní družiny, školní zahradu i hřiště a další hřiště s různými herními prvky. Je radost se za takových podmínek práci s dětmi věnovat. Pohybové hry zařazují velmi často, protože děti nejen baví, ale při nich i relaxují.

Svoji bakalářskou práci bych doporučila k přečtení vychovatelům školních družin. Při zpracování grafů jsem byla zaskočena, v jakém katastrofálním stavu jsou pohybové hry ve školních družinách na pražských školách.

9 Přílohy

9.1 Dotazník

- 1) V jakých prostorách se nachází vaše školní družiny?
- 2) Je součástí školní družiny nebo školského zařízení nějaké sportoviště?
- 3) Kde hrajete pohybové hry nejčastěji?
- 4) Jak často zařazujete pohybové hry?
- 5) Kolik času věnujete pohybovým hrám?
- 6) Jaké pomůcky nejčastěji používáte?
- 7) Jak hrajete hry nejčastěji?
- 8) Zapojování dětí do her
- 9) Vyžadují samy děti pohybové hry?
- 10) Jakým pohybovým aktivitám dávají děti přednost?
- 11) Řízení her vychovatelem.
- 12) Vyhledávají děti pohybové hry i při spontánních aktivitách?
- 13) Proč se podle Vás děti nejčastěji zapojují do pohybových her?
- 14) Vypište 6 her, které hrajete nejčastěji.
- 15) Máte ve své družině kartotéku her?
- 16) Doplnujete kartotéku her pravidelně?
- 17) Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání vychovatelů na vaší škole?
- 18) Jaké nejvyšší vzdělání má vedoucí vychovatel školní družiny?

9.2 Rozhovory

9.2.1 Rozhovor s pí vychovatelkou A

Pracujete v poměrně velké škole, máte vlastní prostory pro školní družinu?

„Naše družiny byly přeměněny na učebny. S rostoucími nároky na vyučování byly zde vybudovány učebny pro PC, zeměpis, anglický jazyk se učí na skupiny – proto je potřeba více učeben.“

Máte možnost někde ve škole hrát pohybové hry?

„Pohybové hry hrát nemůžeme, nemáme na ně vhodné prostory. V tělocvičnách probíhají hodiny tělesné výchovy a odpoledne je škola pronajímá jiným agenturám.“

Máte možnost hrát pohybové hry venku?

„Zahradu a hřiště už několik let nemáme. Měli jsme tu v minulosti i plavecký bazén. Plochu hřiště a zahrady úřad městské části, která naši školu spravuje, přeměnil na park pro veřejnost. Park je hodně navštěvován, protože v okolí nic jiného není. Pro nás je park nevyhovující. Jsou na něm herní prvky, které jsou vhodné pro malé děti anebo naopak pro teenagery.“

Pohybovým hrám se tedy vůbec nevěnujete?

„Chodíme na procházky. Na chodnicích se moc hrát nedá, jde hlavně o bezpečnost dětí. V sídlišti jsme si našli místo, kde se pohybovým hrám můžeme věnovat. Ale každý den to nejde. Chodily na nás stížnosti od lidí, že při hrách děti hlučné. Díky těmto podmínkám se raději věnujeme jiným aktivitám.“

Dnes rodiče zajímá i odpolední program dětí. Pokud vědí o nevhodných prostorách této školy, jak řeší tuto situaci?

„Některé děti tu zůstávají jen krátce. Jdou s námi na oběd a potom větší část odchází na různé kroužky mimo školu. Jsou ale děti, které jsou v družině od ranní až po večerku. Jejich hlavním sportovním vyžitím jsou dvě hodiny tělocviku ve škole.“

A proč vy zůstáváte na této škole, když nemáte ani základní podmínky pro svoji práci?

„Vychovatelé tu pracují maximálně 5 let. Déle se to vydržet nedá. Skoro všechny studujeme vysokou školu, protože to vyžaduje vedení školy, ale podmínky pro práci jsou zde zcela nevyhovující. Připadáme si jen jako paní na hlídání.“

Jak si představujete ideální prostor pro pohybové hry?

„Mělo by to být oplocené místo, a kde nejezdí auta. Bezpečnost je pro mě hodně důležitá. Ke své práci bych uvítala větší zahradu a alespoň volejbalové hřiště.“

9.2.2 Rozhovor s pí vychovatelkou B

V jakých prostorách jsou školní družiny ve vaší škole?

„Školní družiny nemají svoje místnosti, děti zůstávají ve třídách.“

Hrajete ve třídách pohybové hry?

„V oddělení mám 30 dětí z druhé a třetí třídy. V tomto množství hry můžeme hrát, pokud odstraníme několik stolů, což se mi každý den nechce. Sama jsem aktivní sportovkyně, proto dávám pohybovým hrám přednost před ostatními výchovami.“

Kde tedy hrajete pohybové hry?

„Máme fotbalové a volejbalové hřiště i zahradu. Venku hrajeme pohybové hry skoro každý den. Na dětech je poznat, kdy si potřebují tzv. hrát samy.“

Když jste sama aktivní sportovkyně, vedete nějaký sportovní kroužek?

„Pohyb je pro mě velmi důležitý, snažím se děti ve svém oddělení nadchnout nejen pro pohybové hry, ale pro pohyb jako takový. Připouštím, že se mi to ve školní družině u všech dětí nedaří. Vedu sportovní kroužky, kde se děti věnují nejen pohybovým hrám. Kroužky jsou určené pro děti prvních až třetích tříd a jsou zcela naplněné.“

Jaké děti přijímáte do sportovního kroužku?

„V okolí školy není žádné sportoviště. Ráda vezmu všechny děti, které mají zájem.“

Kde hrajete hry, když prší nebo v zimě?

„Při špatném počasí máme možnost jít do tělocvičny. Máme alespoň možnost využít různých pomůcek, které se v létě na hřišti nemáme“

Jaké hry hrajete nejčastěji?

„Nejčastěji hrajeme lety osvědčené hry jako je vyblíjená, na jelena atd. Snažím se děti naučit i méně známé hry jako je ringo, u kterého jsem musela upravit pravidla pro více dětí.“

9.2.3 Rozhovor s pí vychovatelkou C

Věnujete se s dětmi pohybovým hrám?

„Ve třídě hrajeme hry minimálně. Uvnitř školy se raději věnuji jiným výchovám.“

Kde se tedy věnujete pohybovým hrám?

„Hry hrajeme na školním hřišti. V odpoledních hodinách dochází k většímu úbytku dětí ve všech odděleních. Na školním hřišti u nás děti hrají pohybové hry v různě namíchaných skupinách pod dohledem i ostatních kolegyní. Dětem jsou nabízeny hry a na nich záleží, kterou si zvolí.“

Školní hřiště je jediným sportovištěm, kde se můžete věnovat pohybovým hrám?

„V blízkosti školy máme lesopark, který také využíváme minimálně. Rok od roku sleduji zhoršující se pohybové dovednosti dětí. V posledních letech dochází k nárůstu poranění a úrazů při běžných pohybových hrách na hřišti, natož v přírodě. Do lesoparku nerada chodím i proto, že je to místo, kam chodí lidé venčit své psy.“

Pohybové hry ve vaší škole hrají všechny děti?

„Do her se zapojují jen děti, které mají zájem, ostatní děti si hrají samy. Mají možnost malovat křídami, jít na prolézačky, houpačky nebo na menší horolezeckou stěnu. Jedna z nás nad nimi drží dohled.“

Máte ve své družině kartotéku her?

„Máme společnou kartotéku, každá z nás do ní přispívá každý měsíc novou hrou. Bez ní si práci nedokážu představit.“

Jakým hrám dáváte přednost?

„Hry střídáme. Snažíme se naučit děti nové hry, ale nechceme vytěsnit ty staré, které jsou vždy přijímané s velkým nadšením“

Které hry děti hrají nejraději?

„Jde o hry, jako je např. na jestřába, hvězdice, na krále atd.“

9.2.4 Rozhovor s pí vychovatelkou D

Jak často se věnujete pohybovým hrám?

„Během odpoledne dochází ve všech odděleních naší školní družiny k velkému odlivu dětí na kroužky, které vedou naši kolegové a kolegyně. Místo pohybových her neustále hlídáme hodinky, abychom připravily děti na odchod, do toho se zase jiné děti z kroužku vracejí zpět. Díky tomu ve družině hry hrát nemůžeme. Jsou děti, které rodiče přihlásili na 3 – 4 kroužky za týden. Některé děti se dostanou na zahradu třeba jen jednou. Na zahradu často odcházím s 10 – 15 dětmi.“

U školy máte velké hřiště a zahradu, ideální podmínky pro hraní her. Využíváte tento prostor pro hraní pohybových her?

„Pohybovým hrám se snažíme věnovat alespoň 2-3x týdně 30 – 45 minut. Když chci hrát jen se svými dětmi, musím podle toho zvolit vhodnou hru. Často děti venku na hry spojujeme.“

Vy k tomuto spojování dětí máte nějaké výhrady?

„Letos je to hodně náročné. V minulosti jsem se ještě nesetkala s takovým odlivem dětí na jiné kroužky. Mám první třídu, snažím se, aby se děti jako třída sžily, naučily se navzájem si pomáhat a držet při sobě. K tomu pohybové hry slouží. Jak je mám dát dohromady, když je jich jen polovina?“

Jakým pohybovým hrám se nejvíce věnujete?

„ Nejvíce hrajeme hry bez pomůcek, snažíme se hrát nové neokoukané hry nebo hry s netradičními pomůckami.“

9.2.5 Rozhovor s pí vychovatelkou E

Věnujete se svými dětmi pohybovým hrám?

„Mám ve třídě 28 dětí z druhé třídy. Z toho dvě děti trpí poruchou PAS. Ve škole mají asistentky, ale v odpoledních hodinách musí být bez nich. Při pohybových hrách mají velký problém s pravidly her a činností, mají horší koordinaci a špatnou prostorovou orientaci.“

Pohybové hry tedy díky těmto dětem vůbec nehrajete?

„V případě, že jsou ve škole obě tyto děti, musím omezit hraní pohybových her na minimum. Raději se věnujeme klidovějším činnostem. Je obtížné zkoordinovat vedení hry a individuální vedení těchto žáků se speciálními potřebami.“

Je možné tyto děti převést na určitý čas do jiného oddělení?

„Tyto děti moc nezvládají takové změny. Mají raději jednotvárnost a určitý řád. Stereotyp, kdy vše běží v zaběhnutých kolejkách.“

Je jiná možnost, jak tuto situaci vyřešit?

„Obě rodiny se snaží maximálně pomáhat. Nechtějí, aby jejich děti znesnadňovaly život druhým. Zároveň se snaží, aby se jejich děti účastnily pohybových her se svými spolužáky. Po domluvě přicházejí (nebo prarodiče dětí) v odpoledních hodinách a při hraní her mi s nimi pomáhají. Je to náročné. Při větších problémech okamžitě odcházejí domů.“

Jak často hrajete hry?

„Když obě tyto děti chybí, využívám situace a hrajeme hry každý den. Když jsou ve škole, pohybové hry hrajeme jednou týdně.“

Můžete se pohybovým hrám věnovat i v zimě?

„Místnosti družin jsou poměrně velké, tak hry můžeme hrát v družině. V zimě a při špatném počasí máme možnost hrát pohybové hry jeden den v týdnu v tělocvičně. V tělocvičně se střídáme, každé oddělení se do tělocvičny dostane jednou za měsíc.“

9.3 Ukázky hřišť

9.3.1 Nevyhovující prostory ve staré zástavbě Prahy 10

Obrázek 1-Nevyhovující prostory ve staré zástavbě Prahy 10

9.3.2 Nevhodné hřiště na okraji Prahy 4

Obrázek 2-Nevhodné hřiště na okraji Prahy 4

9.3.3 Vhodné prostory na okraji Prahy 10

Obrázek 3-Vhodné prostory na okraji Prahy 10

9.4 Ukázky her pro malá nebo nevhodná hřiště a zahrady

Na základě dlouholeté zkušenosti nabízím tyto hry školním družinám, které nemají vhodná sportoviště u svých školských zařízení.

Labyrint

Pomůcky: bez pomůcek

Popis hry: Ze skupiny vybereme dva hráče, kdy jeden představuje honěného, druhý honiče. Ostatní se postaví do čtvercového nebo obdélníkového tvaru s rozestupy na upažení. Všichni hledí jedním směrem a upaží. Tímto způsobem vytvoří několik nepropustných zdí a honička dvou hráčů může začít. Podstatné je, že musí obíhat celé řady. Na signál „změna“, který zavolá kdykoliv honěný hráč, dochází ke změně postavení stojících hráčů o 90° vpravo. Tím se změní směr probíhání a možnost pohybu mezi řadami.

Hru pro každou dvojici je dobré limitovat např. 2 minutami a omezit ji počtem signálů „změna“. Můžeme zvolit variantu, kdy jsou honěni 3 hráči a signál „změna“ určuje honič. I v této hře jde o taktiku, spolupráci a rychlost.

Hu-tu-tu

Prostředí: volejbalové hřiště nebo stejný prostor i členění na zahradě

Pomůcky: Lana nebo švihadla na zobrazení polí

Popis hry: Skupina dětí se rozdělí na dvě vyvážená družstva. Pro úspěšnost hry je nutné, aby hráči byli vyváženě rozděleni podle síly a rychlosti. Každé družstvo zaujme postavení v jedné polovině hřiště. Družstva vysílají střídavě na území soupeře jednoho hráče. Tento hráč musí po překročení středové čáry vydávat zvuky hu-tu-tu...(tutat) a zároveň se snaží dotykem vyřadit někoho z protihráčů. Důležité je, aby tatal na jeden nádech. Pokud přestane, vyřadí se ze hry sám. Vyřazen je i v případě, že je zachycen na soupeřově území a nepodaří-li se mu návrat na vlastní území. Pokud dojde ve hře k situaci, že je zadržován více hráči a podaří se mu dotyk vlastního území některou částí těla, končí hru všichni, kteří se ho dotýkali. Vítězem je družstvo, které vyřadí všechny hráče soupeře. Při seznamování s hrou doporučuji udělat několik pokusů, při nichž se dají upřesnit všechna pravidla.

Z vlastních zkušeností tuto hru doporučuji hrát s dětmi od 9 let. Podstatou hry je komunikace mezi dětmi a taktika družstev. Při hře dochází k tělesným a silovým kontaktům, a to některým dětem může vadit.

Molekuly

Pomůcky: bez pomůcek

Popis hry: Všichni hráči se přemění v atomy, které se pohybují ve vymezeném prostoru a co nejdále od sebe. Vychovatel zavolá číslo, např. 6. To je pokyn pro hráče, aby vytvořili molekulu o 6 atomech. V tuto chvíli nastává chaos, protože každý se snaží být součástí molekuly. Hráči, kteří molekulu nevytvořili, vypadávají ze hry. Opět se děti rozpojí a procházejí se po prostoru. Hra pokračuje novým číslem. Počet kol by neměl být velký, aby hra udržela spád. Vychovatel musí sledovat kolik je hráčů ve hře a podle toho volit počet atomů v molekule. Vítězí hráči, kteří vytvořili molekulu se dvěma atomy.

Při hře jsou děti hodně v pohybu, snaží se být co nejrychleji součástí některé molekuly. Všimají si hodně dětí, které nejsou tak průbojné, protože je potřebují, aby zůstaly ve hře. Děti mají raději variantu, když nevypadávají ze hry, ale dostávají trestné body, které se po ukončení všech kol vyhodnotí.

Celníci a pašeráci

Prostor: volejbalové hřiště

Pomůcky: 50 zatavených kartiček o velikosti 4x6 cm

Popis hry: Hráči se rozdělí na dvě skupiny – pašeráky a celníky. Na volejbalovém hřišti označíme středový pruh o šířce 3 m, který slouží jako celnice. Celníci se nacházejí jen v tomto prostoru. Smyslem hry je, aby pašeráci propašovali co nejvíce „zboží“ (kartičky) z jedné strany hřiště na druhou stranu přes území celníků. Celníci se snaží pašerákům zabránit a zkonfiskovat jim zboží. Pašerák může jen jednu kartičku držet v ruce nebo ji může uschovat někde ve svém oblečení a snaží se proběhnout přes celnici. Celník ho zadrží jen dotykem. Pokud kartičku pašerák drží v ruce, odevzdá ji hned celníkovi. Jestliže ji má ukrytou, má celník možnost hádat, kde je uschována (má tři pokusy). Vítězí ta strana, která má po uplynutí časového limitu více zboží v podobě kartiček (zabaveného nebo propašovaného).

Při hře děti projevovaly neuvěřitelnou fantazii, kam se dá kartička uschovat (ponožka, límec, kapuce aj.). Při ukrývání kartičky si počínaly tak, aby je celníci neviděli, spolupracovaly a taktizovaly.

PETboard

Prostor: volejbalové hřiště nebo travnatá plocha

Pomůcky: 2 prkna 20x150cm, 4 tyče cca 1m dlouhé, 24 PET lahví naplněných vodou, stopky

Popis hry: Hráči se rozdělí na dvě družstva. Obě družstva se postaví na startovní čáru a musí mít mezi sebou větší rozestup. Dva závodníci z každého družstva se postaví na prkno vypořádané PET lahvemi a snaží se pomocí tyčí řídit, popohánět své vozidlo a přitom nespadnout. Ostatní z družstva dávají co nejrychleji do směru jízdy volné lahve. Posádky se po 5m střídají. Je to jediný okamžik, kdy se mohou dotknout země. Neplánovaný dotyk je penalizován 15 vteřinami, na které se posádka musí zastavit. Pro tuto hru stačí dráha o délce 200 až 300 m.

Jednotlivé skupiny zvolily různou techniku. Jedna skupina zvolila taktiku, při níž každý hráč přenášel jednu lahev a vkládal ji sám pod prkno. Druhá skupina udělala živý řetěz a lahve si postupně podávali.

Vyzývaná

Prostor: volejbalové hřiště nebo travnatá plocha s vyznačenými základními čarami vzdálené od sebe 5 m

Pomůcky: lana na vyznačení základních čar

Popis hry: Hráči se rozdělí do dvou družstev. Postaví se na základní čáry čelem k sobě. Každý člen družstva dostane číslo. Začínající družstvo se určí například losem. Pokud začíná první družstvo, všichni hráči druhého družstva předpaží dlaněmi nahoru. Vychovatel vyvolá jedno číslo. Vyvolaný hráč z prvního družstva jde k druhému družstvu, prochází kolem natažených rukou. Jeho úkolem je tlesknout do dlaní jednoho hráče a co nejrychleji se vrátit na svoje místo. Když se mu to podaří, získává pro svoje družstvo bod. Hráč označený tlesknutím se snaží v prostoru mezi čarami svého vyzývatele dotknout. Pokud se ho dotkne, získává bod jeho družstvo. Potom vyvolá vychovatel jednoho hráče z druhého družstva. První kolo je u konce, když se vystřídají všichni hráči z obou družstev. Vyhrává družstvo s větším počtem získaných bodů.

Děti obou družstev v roli vyzývatelů uplatňují různé finty k tomu, aby jejich tlesknutí proběhlo v nejméně očekávaném okamžiku. Někteří silní hráči v běhu vyzývali méně sportovně nadané hráče. Při hře si děti trénují postřeh, rozhodnost, rychlost a taktiku.

Lavina

Pomůcky: bez pomůcek

Popis hry: Skupina dětí se rozdělí do družstev po 5 dětech. Družstva se postaví za startovní čáru. Před každým družstvem ve vzdálenosti 10-15 metrů je viditelná meta. Každý hráč je očíslován (1-5). Na povel z každého družstva vybíhá hráč č. 1. Oběhne metu, přeběhne startovní čáru, oběhne své družstvo, vezme za ruku hráče č. 2 a společně obíhají metu, oběhnou družstvo. Hráč č. 2 bere za ruku hráče č. 3 a vše pokračuje, až proběhne celá skupina kolem mety, vrátí se za startovní čáru a postaví se do řady. Držení se nesmí přerušit, jinak skupina začíná opět od startu. Musíme dbát, aby při hře byl dostatečný odstup družstev, aby nedošlo ke střetu hráčů.

Hra je pro děti náročná na tělesnou kondici. Při hře děti taktizují, prvním hráčem ve většině družstev je hráč, který dobře běhá a má dobrou kondici.

Tichošlápci

Prostor: rovný povrch zahrady nebo hřiště, hrací území o velikosti 10x20 m, které v polovině rozdělíme čarou na dva čtverce o velikosti 10x10 m

Pomůcky: 2 šátky na oči, 40 papírových koulí nebo tenisáků, lano nebo mety na vyznačení území

Popis hry: Skupinu dětí rozdělíme na dvě družstva. Uprostřed svého hracího území se postaví jeden hlídač se zavázanýma očima a nesmí opustit své místo. U něho je v každém družstvu na zemi 20 koulí. Po zahájení hry se hráči obou družstev pokoušejí vzít co nejvíce koulí svého soupeře a odnést je za koncovou čáru svého území. Při pohybu v poli soupeře mohou být dotykem chyceni a opouštějí hru (musí opustit hrací pole). Při pokusu o sebrání koule se jich může dotknout jejich hlídač, který je tímto také může vyřadit ze hry. Na jeden lup si hráč může odnést jen jednu kouli. Až ji odnese, může se vydat pro další. Vrací-li se hráč s uloupenou koulí, nemůže ho už nikdo vyřadit ze hry. Vítězí družstvo, které buď ukořistí všechny koule soupeři, nebo jich během časového limitu nejvíce získá.

Hra je vhodná pro děti od 8 let. Při hře si děti procvičí obratnost, koordinaci, odhad a taktiku.

Dračí souboj

Prostředí: prostor o velikosti volejbalového hřiště

Pomůcky: šátek pro každého hráče

Popis hry: Skupina dětí se rozdělí na družstva po 5-6 hráčích. Družstvo se postaví do zástupu a uchopí kolem pasu. Všichni hráči si zastrčí za pas šátek tak, aby alespoň polovina splývala dolů. Tím je vytvořen drak a dá to jasně najevo dračím řevem. Na povel začíná boj draků o šátky (životy) mezi sebou. Kdo přijde o šátek, odchází ze hry. Vyhrává drak, který nepřišel o všechny šátky.

U dětí je hra oblíbená, protože si všichni vyzkouší různé postavení v těle draka. Ve skupině se snaží o spolupráci, taktizovat a reagovat na proměnlivé podněty.

10 Seznam použité literatury a pramenů

- BENDL, S. *Vychovatelství: Učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-4248-9.
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: Současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- CHOUTKA, M., DOBRÝ, L., ROVNÝ, M. *Sportovní hry*. 3. Praha: SPN, 1975. ISBN 14-201-75.
- KALÁBOVÁ, N. *Příroda plná her: Hry plné přírody*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0057-4.
- KAPLAN, A. *Skáče, běháme a hraje si na hřišti i pod střechou*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-785-X.
- KIRCHNER, J., HNÍZDIL, J., LOUKA, O. *Kondiční hry a cvičení v přírodě*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0995-3.
- KUŤÁKOVÁ, E., MAREK, V., ZACHOVÁ, J. *Moudrost věků: Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení*. 3. Praha: Svoboda, 1998. ISBN 80-902300-4-0.
- MARKOVÁ, Z. *Pohybové hry do tříd a družin*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0845-0.
- MAZAL, F. *Sportovní příprava VI.: Pohybové hry dětí I*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1990.
- MAZAL, F. *Pohybové hry a hraní*. Olomouc: Hanex, 2000. ISBN 80-85783-29-0.
- NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-218-1.
- NEUMAN, J. *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-292-0.
- NEUMAN, J. *Dobrodružné hry v tělocvičně*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-555-5.
- PAPOUŠKOVÁ, O., MEISNEROVÁ, Z. *Jiskra chce pohyb*. Praha: Olympia, 1978. ISBN 27-043-78.
- PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- ROVNÝ, M. *Hry na volný čas*. Bratislava: Polygrafické závody, 1980. ISBN 77-053-80.
- RUBÁŠ, K. *Pohybové hry*. Plzeň: ZČU Plzeň - Tiskové středisko, 1997. ISBN 55-088-97.
- TÁBORSKÝ, F. *Sportovní hry*. Praha: Grada, 2004. ISBN 978-80-247-6201-2.

TÁBORSKÝ, F. *Sportovní hry II.: Základní pravidla - organizace - historie*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1330-6.

ZAPLETAL, M. *Velká encyklopedie her: Hry ve městě a na vsi*. Praha: Olympia, 1988. ISBN 27-035-88.

ZAPLETAL, M. *Velká encyklopedie her: Hry v přírodě*. Praha: Olympia, 1995. ISBN 80-901826-6-6.

ZDENĚK, D. *Pohybové hry*. Praha: Sportovní a turistické, 1960.

11 Seznam obrázků

Obrázek 1-Nevyhovující prostory ve staré zástavbě Prahy 10	62
Obrázek 2-Nevhodné hřiště na okraji Prahy 4.....	62
Obrázek 3-Vhodné prostory na okraji Prahy 10	63